

บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญไต้หวันในการคุ้มครองความเสมอภาคระหว่างเพศ

The Role of The Taiwan Constitutional Court in Protecting Gender Equality

ปฐมน แปนเหลือ*

รับบทความเมื่อ 21 มีนาคม 2567

แก้ไขบทความเมื่อ 19 สิงหาคม 2567

ตอบรับบทความเมื่อ 22 สิงหาคม 2567

บทคัดย่อ

ไต้หวันได้รับอิทธิพลความคิดด้านการเมืองการปกครองจาก ดร.ซุน ยัตเซ็น โดยเป็นรัฐเสรีประชาธิปไตยที่มีรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ รัฐธรรมนูญไต้หวัน มีบทบัญญัติที่มีที่มาจากหลักประชาธิปไตยและหลักนิติรัฐ รวมถึงมีบทบัญญัติเรื่องหลักความเสมอภาค โดยเฉพาะเรื่องความเสมอภาคระหว่างเพศที่บัญญัติสอดคล้องทัดเทียมกับนานาชาติ ไต้หวันมีศาลรัฐธรรมนูญ ทำหน้าที่ตรวจสอบการรับรองสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญของประชาชน และมีบทบาทอย่างมากต่อการคุ้มครองรับรองหลักความเสมอภาคระหว่างเพศ บทความนี้นำเสนอเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ และแนวคิดเรื่องหลักความเสมอภาคของไต้หวัน พร้อมทั้งพิจารณาถึงบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญไต้หวัน ในการคุ้มครองความเสมอภาคระหว่างเพศจากตัวอย่างคดี 3 คดี ในประเด็นความเสมอภาคระหว่างชาย และหญิง จากคดีเกี่ยวกับสมาคมนับถือบรรพบุรุษซึ่งศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยไว้ 2 คดี ในปี ค.ศ. 2015 และปี ค.ศ. 2023 รวมถึงประเด็นความเสมอภาคของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศในคดีปี ค.ศ. 2017 ที่ทำให้ไต้หวันเป็นประเทศแรกในทวีปเอเชียที่รับรองสิทธิให้บุคคลเพศเดียวกันสามารถสมรสกันได้

คำสำคัญ : ศาลรัฐธรรมนูญไต้หวัน, ความเสมอภาคระหว่างเพศ, ความเสมอภาคระหว่างชายและหญิง, สมรสเท่าเทียม

* เจ้าหน้าที่ศาลปกครองชำนาญการ กลุ่มสนับสนุนวิชาการคดีปกครอง สำนักวิจัยและวิชาการ สำนักงานศาลปกครอง

Abstract

Taiwan has been influenced by the political and governance ideas of Dr. Sun Yat-sen. Taiwan is a liberal democracy state with a written constitution as the highest law. The Taiwanese Constitution consists of provisions based on democratic principles and the rule of law. Moreover, there are provisions on equality, particularly gender equality, which align with international standards. Taiwan has a Constitutional Court that oversees the protection of constitutional rights and equality for its citizens. This court plays a significant role in safeguarding gender equality. This article discusses the Taiwanese Constitutional Court and Taiwan's concept of equality. It also examines the court's role in protecting gender equality through three case studies. Two of these cases, decided in 2015 and 2023, concern gender equality between men and women in the context of Ancestor Worship Guild. The third case, decided in 2017, concerns the equality of the LGBTQ+ community, making Taiwan the first country in Asia to recognize same-sex marriage rights.

Keywords : Taiwan Constitutional Court, Gender Equality, Equality between men and women, Same-sex marriage

บทนำ

หลักประชาธิปไตยและหลักนิติรัฐเป็นรากฐานการดำรงอยู่ของรัฐเสรีประชาธิปไตย หลักนิติรัฐหรือรัฐแห่งความมีเหตุผลนั้น รัฐจะต้องเคารพขอบเขตส่วนบุคคลของปัจเจกบุคคลและรับรองขอบเขตส่วนบุคคลโดยกฎหมาย หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญเป็นองค์ประกอบหนึ่งของหลักนิติรัฐ เป็นหลักการเกี่ยวกับลำดับชั้นของกฎหมายที่ยอมรับว่า รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่อยู่ในลำดับสูงสุดในระบบกฎหมายของรัฐ หากมีความขัดแย้งระหว่างรัฐธรรมนูญกับกฎหมายอื่น รัฐธรรมนูญย่อมอยู่ในฐานะที่สูงกว่า กฎหมายซึ่งขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญจะตกเป็นโมฆะหรือไม่อาจใช้บังคับได้¹

ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรตุลาการที่มีพื้นฐานมาจากหลักนิติรัฐ กล่าวคือ เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญและมีลักษณะเช่นเดียวกับองค์กรตุลาการอื่นในประการที่ว่า จะต้องเป็นผู้ฟ้องหรือผู้ร้องที่มีอำนาจยื่นเรื่องให้พิจารณาศาลจึงจะมีอำนาจพิจารณา และอำนาจดังกล่าวจำกัดอยู่เฉพาะเรื่องที่มีการฟ้องหรือร้องมาเท่านั้นศาลไม่สามารถริเริ่มคดีได้ด้วยตนเอง² อย่างไรก็ตามการเกิดขึ้นของศาลรัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความมั่นคงต่อหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ³ และศาลรัฐธรรมนูญก็มีบทบาทสำคัญในการปกป้องคุ้มครองหลักการของรัฐเสรีประชาธิปไตยที่คุ้มครองสิทธิในทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในทางส่วนบุคคลเพื่อโต้แย้งการแทรกแซงที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายจากองค์กรทางการเมืองโดยอาศัยเสียงข้างมากด้วย⁴

ได้หวั่นเป็นรัฐเสรีประชาธิปไตย⁵ ที่มีรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ รัฐธรรมนูญได้หวั่นมีบทบัญญัติต่าง ๆ ที่มีที่มาจากหลักประชาธิปไตยและหลักนิติรัฐ ซึ่งรวมถึงบทบัญญัติเรื่องหลักความเสมอภาคที่ได้รับการบัญญัติไว้ในหมวดทั่วไปตามมาตรา 5 และหมวดสิทธิและหน้าที่ของประชาชนตามมาตรา 7 ด้วย ได้หวั่นมีศาลรัฐธรรมนูญทำหน้าที่ตรวจสอบการรับรองสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญของประชาชน และศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่นนี้เองมีบทบาทสำคัญที่แสดงถึงแนวคิดความก้าวหน้าเกี่ยวกับความเสมอภาคระหว่างเพศในได้หวั่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มีบทบาทสำคัญที่ทำให้ได้หวั่นเป็นประเทศแรกในทวีปเอเชียที่รับรองสิทธิให้บุคคลเพศเดียวกันสามารถสมรสกันได้

¹ Ekkehart Stein, Staatsrecht (14. Aufl., Tübingen 1993) 13. อ้างถึงใน บรรเจิด สิงคะเนติ, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ : วิทยุชน, 2563), น. 28.

² บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักกฎหมายมหาชน หลักนิติธรรม/นิติรัฐ ในฐานะ “เกณฑ์” จำกัดอำนาจรัฐ, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ : วิทยุชน, 2564), น. 22-23.

³ บรรเจิด สิงคะเนติ, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ : วิทยุชน, 2563), น. 32.

⁴ เพิ่งอ้าง, น. 38-39.

⁵ มาตรา 1 แห่งรัฐธรรมนูญได้หวั่น บัญญัติให้ได้หวั่นเป็นสาธารณรัฐที่เป็นประชาธิปไตยของประชาชนปกครองโดยประชาชน เพื่อประชาชน

บทความนี้จะพิจารณาถึงบทบาทของศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่นในการคุ้มครองความเสมอภาคระหว่างเพศจากตัวอย่างคดีที่ประเด็นความเสมอภาคระหว่างชายและหญิง รวมถึงประเด็นความเสมอภาคของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ (ส่วนที่ 2) อย่างไรก็ตาม สมควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญและแนวคิดเรื่องหลักความเสมอภาคของได้หวั่นเป็นเบื้องต้น (ส่วนที่ 1)

ส่วนที่ 1 ศาลรัฐธรรมนูญและแนวคิดเรื่องหลักความเสมอภาคของได้หวั่น

1.1 ศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่น

เมื่อกล่าวถึงเรื่องการเมืองการปกครองได้หวั่นจำเป็นต้องกล่าวถึงบุคคลสำคัญคือ ดร.ซุน ยัตเซ็น ผู้ที่มีความสำคัญต่อได้หวั่นอย่างยิ่งถึงขนาดได้รับการกล่าวถึงในส่วนอารัมภบทของรัฐธรรมนูญได้หวั่นว่า รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าว (ซึ่งมีฉบับเดียวนับแต่ปี ค.ศ. 1947) มีรากฐานมาจากคำสอนของ ดร.ซุน ยัตเซ็น เมื่อครั้งสถาปนาสาธารณรัฐจีน⁶ ดร.ซุน ยัตเซ็น เป็นผู้สถาปนาสาธารณรัฐจีน⁷ ให้เป็นรัฐตามหลักประชาธิปไตยแห่งแรกในทวีปเอเชีย และเป็นผู้เสนอแนวคิดลัทธิไตรประชาซึ่งเป็นลัทธิเศรษฐกิจการเมืองที่เดินทางสายกลาง กล่าวคือ เป็นแนวคิดที่ยืนยันหลักเอกราชของชาติและยึดมั่นในหลักประชาธิปไตยที่ยกย่องสิทธิเสรีภาพของประชาชน ขณะเดียวกัน ก็เรียกร้องให้มีการจำกัดอำนาจทุนและให้ความเป็นธรรมในการถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน แนวคิดดังกล่าวเป็นคัมภีร์ทางการเมืองที่คณะชาติของได้หวั่นยังคงยึดถือเป็นหลักในการดำเนินนโยบายปกครองประเทศจวบจนปัจจุบัน⁸

⁶ “The National Assembly of the Republic of China, by virtue of the mandate received from the whole body of citizens, in accordance with the teachings bequeathed by Dr. Sun Yat-sen in founding the Republic of China, and in order to consolidate the authority of the State, safeguard the rights of the people, ensure social tranquility, and promote the welfare of the people, does hereby establish this Constitution, to be promulgated throughout the country for faithful and perpetual observance by all.” อารัมภบทของรัฐธรรมนูญได้หวั่นฉบับแปลภาษาอังกฤษจากเว็บไซต์ฐานข้อมูลกฎหมายได้หวั่น [Online], retrieved from <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=A0000001> เมื่อ 8 สิงหาคม 2566.

⁷ สาธารณรัฐจีนก่อตั้งอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1912 จากการปฏิวัติซินไฮ่เพื่อโค่นล้มราชวงศ์ชิง มีเมืองหลวงอยู่ที่นครหนานจิง ต่อมา เกิดสงครามกลางเมืองระหว่างรัฐบาลจีนคณะชาติภายใต้การนำของเจียงไคเช็คกับพรรคคอมมิวนิสต์จีนที่นำโดยเหมาเจ๋อตง และในปี ค.ศ. 1949 รัฐบาลจีนคณะชาติเป็นฝ่ายพ่ายแพ้จึงได้ถอนกำลังทหารและอพยพผู้คนกว่าหนึ่งล้านคนจากจีนแผ่นดินใหญ่มาปักหลักอยู่ที่เกาะได้หวั่นจวบจนปัจจุบัน ในขณะที่จีนแผ่นดินใหญ่ได้สถาปนาเป็นประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ. 1949 อ้างถึงใน อัญชัน ทรงพุดธิ์, ความเป็นมาของวันชาติสาธารณรัฐจีน (ได้หวั่น), (Radio Taiwan International, 10 ตุลาคม 2563) [ออนไลน์], เข้าถึงจาก <https://th.rti.org.tw/news/view/id/2003272> เมื่อ 31 ตุลาคม 2566.

⁸ ซุน ยัตเซ็น, ลัทธิไตรประชาและรัฐธรรมนูญ 5 อำนาจ (ปริตี เกษมทรัพย์ ผู้แปล, ไทยวัฒนาพานิช 2530) อารัมภบท.

ไต้หวันมีประวัติศาสตร์ยาวนานตั้งแต่ยุคจักรวรรดิและยุคที่ตกเป็นอาณานิคม ศาลและสถาบันทางกฎหมายของไต้หวันใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากยุคต่าง ๆ ดังกล่าว อย่างไรก็ตาม บทบาทของศาลในยุคก่อนไม่มีความสำคัญมากนัก จนกระทั่งกลางทศวรรษที่ 1980 ชาวไต้หวันเรียกร้องให้มีการปฏิรูปสังคมและการเมือง ศาลต่าง ๆ ในไต้หวันจึงเริ่มมีบทบาทสำคัญ รวมถึง ศาลรัฐธรรมนูญ⁹ ที่เริ่มมีบทบาทในการปกป้องรัฐธรรมนูญตามแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม (Constitutionalism) และคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน แม้ว่าจะต้องเผชิญกับความท้าทายจากประเด็นข้อขัดแย้งเชิงนโยบาย และการถูกแทรกแซงจากภาคการเมืองก็ตาม¹⁰

นอกจากลัทธิไตรประชาแล้ว ดร.ซุน ยัตเซ็น ยังเป็นผู้เสนอแนวคิดระบอบการปกครอง สาธารณรัฐจีน คือ แนวคิดรัฐธรรมนูญ 5 อำนาจที่เป็นการผสมผสานรัฐธรรมนูญแบบสามอำนาจอันมีต้นแบบ จากรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกา ผสมกับอำนาจปราบปรามทุจริตในราชการตามแนวคิดของฮิลสโล ส่วนอีกอำนาจหนึ่งซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของแนวคิดนี้และเป็นส่วนที่ ดร.ซุน ยัตเซ็น ริเริ่มขึ้นเอง คือ อำนาจ การสอบคัดเลือก ที่มีรากฐานจากระบบสอบคัดเลือกของวัฒนธรรมจีนโบราณ (จอหงวน) โดย ดร.ซุน ยัตเซ็น เชื่อว่า ผู้แทนของประชาชนและข้าราชการนั้นจะต้องเป็นผู้มีความรู้และคุณธรรมด้วย การปกครองสาธารณรัฐจีน จึงใช้ระบบรัฐธรรมนูญที่แบ่งแยกเป็น 5 อำนาจ ที่แต่ละส่วนมีอำนาจเป็นเอกเทศแยกจากกัน ได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร อำนาจตุลาการ อำนาจตรวจสอบราชการ และอำนาจการสอบคัดเลือก¹¹ ซึ่งในปัจจุบัน ไต้หวันยังคงใช้แนวคิดนี้ในการปกครองประเทศ โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด และแบ่งแยกเป็น 5 อำนาจข้างต้น

ในส่วนของอำนาจตุลาการ ไต้หวันมีสภาตุลาการ (Judicial Yuan) เป็นสภาสูงสุด มีเขตอำนาจในคดีแพ่ง คดีอาญา คดีปกครอง และคดีเกี่ยวกับมาตรการทางวินัยของภาครัฐ รวมถึง การตีความรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และคำสั่ง¹² ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2003 เป็นต้นมา สมาชิกสภาตุลาการ มีจำนวนทั้งสิ้น 15 คน (รวมประธานและรองประธานสภาตุลาการ) ได้รับแต่งตั้งจากประธานาธิบดีไต้หวัน โดยความยินยอมของสภานิติบัญญัติ (Legislative Yuan)¹³ สมาชิกสภาตุลาการเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นตุลาการ

⁹ ศาลรัฐธรรมนูญไต้หวัน (The Taiwan Constitutional Court) เปลี่ยนมาจากสภาตุลาการระดับสูง (The Council of Grand Justices) เมื่อปี ค.ศ. 1993 โปรดดู The Taiwan Constitutional Court in a New Era, 2021 [Online], retrieved from <https://www.judicial.gov.tw/en/cp-2083-358640-47e30-2.html> เมื่อ 30 สิงหาคม 2566.

¹⁰ Wen-Chen Chang, "Courts and Judicial reform in Taiwan : gradual transformations towards the guardian of constitutionalism and rule of law" in Jiunn-Rong Yeh and Wen-Chen Chang (eds) Asian Courts in Context, (Cambridge University Press, 2015) pp. 143, 169 and 180.

¹¹ ซุน ยัตเซ็น, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 8*, น. 159-160 และ น. 166.

¹² มาตรา 77 และมาตรา 78 ของรัฐธรรมนูญไต้หวัน

¹³ มาตรา 5 แห่งบทบัญญัติเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 2005 (The Additional Articles of The Constitution, 2005) และมาตรา 3 แห่งรัฐธรรมนูญองค์กรสภาตุลาการ ค.ศ. 2020 (Judicial Yuan Organization Act, 2020)

ศาลรัฐธรรมนูญด้วยอีกตำแหน่งหนึ่ง¹⁴ มีวาระการดำรงตำแหน่ง 8 ปี และไม่สามารถดำรงตำแหน่งซ้ำได้อีก¹⁵ สมาชิกสภาตุลาการแต่ละคนมีนิติกรที่ทำหน้าที่ช่วยตรวจสอบคำร้อง วิเคราะห์ประเด็น ค้นคว้าข้อมูล และทำหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย จำนวน 1 ถึง 4 คน¹⁶

สมาชิกสภาตุลาการทั้ง 15 คน ซึ่งทำหน้าที่เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอีกตำแหน่งหนึ่ง มีอำนาจวินิจฉัยตรวจสอบคดีตามเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญได้ทันที ซึ่งบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 2019 (Constitutional Court Procedure Act, 2019) ดังนี้ (1) ความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายและคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญ (Constitutional Complaints) (2) ข้อพิพาทระหว่างองค์กรตามรัฐธรรมนูญ (3) การฟ้องถอดถอนประธานาธิบดีและรองประธานาธิบดี (4) การยุบพรรคการเมืองที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ (5) การปกครองส่วนท้องถิ่น และ (6) การตีความบทบัญญัติแห่งกฎหมายและข้อบังคับให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน¹⁷ โดยประเด็นสำคัญอยู่ที่ (1) เกี่ยวกับวัตถุประสงค์แห่งการวินิจฉัยตีความ ซึ่งตามรัฐธรรมนูญฉบับเดิม (ค.ศ. 1993) ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจเฉพาะการวินิจฉัยตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย (Laws) และข้อบังคับ (Regulations) ในเชิงนามธรรม (Abstract Review)¹⁸ เท่านั้น แต่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันขยายขอบเขตวัตถุประสงค์แห่งการวินิจฉัยตีความไปถึงคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญ (Constitutional Complaints)¹⁹ กล่าวคือ ปัจจุบันศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่น

¹⁴ มาตรา 1 แห่งรัฐธรรมนูญวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 2019 (Constitutional Court Procedure Act, 2019)

¹⁵ Hwang Jau-Yuan, “Judge-Made Constitutionalism in Democratizing Taiwan - The Role of the Council of Grand Justices and Protection of Individual Rights” in Japan Association for Studies of Constitutional Law, Akira Osuka (ed) Perspective of Constitutionalism in Asia (Shinzansha International 2003) p. 334.

¹⁶ มาตรา 14 แห่งรัฐธรรมนูญองค์กรสภาตุลาการ ค.ศ. 2020 (Judicial Yuan Organization Act, 2020)

¹⁷ มาตรา 1 แห่งรัฐธรรมนูญวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 2019 (Constitutional Court Procedure Act, 2019)

¹⁸ การวินิจฉัยตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายเป็นไปตามหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ โดยแบ่งเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ ในเชิงนามธรรม (Abstract Review) และในเชิงรูปธรรม (Concrete Review) ในเชิงนามธรรมนั้น มีวัตถุประสงค์เป็นแบบกาววิสัยโดยไม่จำเป็นต้องรอให้เกิดคดีพิพาทขึ้นก่อน ศาลรัฐธรรมนูญก็สามารถพิจารณาได้ว่า เนื้อหาบทบัญญัติของกฎหมายเรื่องใดเรื่องหนึ่งขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญหรือไม่ ส่วนในเชิงรูปธรรมนั้นเป็นกรณีที่มีการวินิจฉัยตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายสืบเนื่องมาจากกรณีที่มีข้อพิพาทที่ได้ดำเนินคดีในศาล อ้างถึงใน บรรเจิด สิงคะเนติ, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 2*, น. 84-91.

¹⁹ รัฐบัญญัติวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 2019 (Constitutional Court Procedure Act, 2019)

มาตรา 59 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “หลังจากได้รับการเยียวยาตามกระบวนการยุติธรรมปกติแล้ว บุคคลใดเห็นว่าคำตัดสินถึงที่สุดที่ตัดสินต่อตนหรือบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลนำมาวินิจฉัยตัดสินตนขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ อาจยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อขอให้ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของคำตัดสินหรือกฎหมายนั้น”

มีอำนาจวินิจฉัยตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลอื่นในเชิงรูปธรรม (Concrete Review) ด้วยนั่นเอง²⁰

นอกจากนี้ รัฐบัญญัติวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 2019 ที่มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 4 มกราคม ค.ศ. 2022 ได้ส่งผลเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่นอีกหลายด้าน เช่น การใช้ระบบองค์คณะที่ประกอบด้วยตุลาการ 3 คน ทำหน้าที่วินิจฉัยตีความ 1 คดี (จากเดิมที่ใช้ตุลาการทั้ง 15 คน เป็นองค์คณะ) การเปลี่ยนจากคำวินิจฉัยตีความ (Interpretation) เป็นคำพิพากษา (Judgement)²¹ ที่มีรูปแบบคล้ายคลึงกับคำพิพากษาของศาลยุติธรรม การกำหนดให้มีเหตุผลของตุลาการทั้งฝ่ายเสียงข้างมากและเสียงข้างน้อยในคำวินิจฉัยตีความ การกำหนดให้มีการแถลงการณ์ด้วยวาจาในกรณีส่วนใหญ่ ตลอดจนการนำหลักคำแถลงของบุคคลภายนอก (Amicus Curiae) ตามแนวทางของศาลฎีกาประเทศสหรัฐอเมริกามาใช้และเพิ่มการเปิดเผยเอกสารการพิจารณาคดีสู่สาธารณชนด้วย²² ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวแสดงถึงความก้าวหน้าและพัฒนาการของศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่นเป็นอย่างดี

ในประเด็นการกำหนดคำบังคับของคำวินิจฉัยตีความของศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่นก็เช่นเดียวกัน เมื่อศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่นวินิจฉัยแล้วว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือข้อบังคับใดขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ ศาลจะต้องกำหนดด้วยว่า “เมื่อใด” ที่กฎหมายนั้นจะหยุดมีผลใช้บังคับ แต่เดิมไม่มีกฎหมายที่กำหนดเฉพาะอย่างชัดเจนว่าศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่นจะต้องมีคำบังคับอย่างไร ศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่นจึงกำหนดคำบังคับหลากหลายรูปแบบ ทั้งการไม่กำหนดระยะเวลาการสิ้นผลบังคับของกฎหมายไว้ในคำบังคับ การกำหนดช่วงเวลาเพื่อให้กฎหมายหรือข้อบังคับสิ้นผลในอนาคต แต่โดยส่วนใหญ่ศาลจะกำหนดให้กฎหมายหรือข้อบังคับนั้นสิ้นผลทันที โดยหยิบยืมหลักเกณฑ์ต่าง ๆ มาจากหลักปฏิบัติของประเทศเยอรมนีและประเทศออสเตรเลีย²³ จนกระทั่งรัฐบัญญัติวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 2019 มีผลใช้บังคับ มาตรา 51 กำหนดว่า “หากศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่ากฎหมายใดขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ ให้ศาลรัฐธรรมนูญประกาศถึงความไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายนั้นในคำวินิจฉัยของศาลด้วย” มาตรา 52 วรรคหนึ่ง กำหนดความเป็นโมฆะของกฎหมายที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญว่า “กฎหมายใดที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญให้สิ้นผลบังคับนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัย เว้นแต่ ศาลรัฐธรรมนูญจะกำหนดให้ความเป็นโมฆะย้อนหลังหรือมีผลไปในอนาคตในเวลาใดเวลาหนึ่ง” และวรรคสองของมาตราเดียวกัน กำหนดว่า “ศาลรัฐธรรมนูญจะกำหนดความเป็นโมฆะมีผลไปในอนาคตของกฎหมายระดับรัฐบัญญัติได้

²⁰ The Taiwan Constitutional Court in a New Era, 2021 [Online], retrieved from <https://www.judicial.gov.tw/en/cp-2083-358640-47e30-2.html> เมื่อ 30 สิงหาคม 2566.

²¹ เพื่อให้เนื้อหาเป็นระบบรูปแบบเดียวกัน ในบทความนี้ผู้เขียนจะใช้คำว่า “คำวินิจฉัยตีความ” ในคำตัดสินทั้งหมดของศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่น ไม่ว่าจะคดีที่มีคำตัดสินก่อนหรือหลังจากที่รัฐบัญญัติวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 2019 มีผลใช้บังคับ

²² The Taiwan Constitutional Court in a New Era, *Supra* note 20.

²³ Hwang Jau-Yuan, *Supra* note 15, pp. 337-339.

ไม่เกิน 2 ปี และสำหรับกฎหมายลำดับรองไม่เกิน 1 ปี” การกำหนดหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เหล่านี้เป็นลายลักษณ์อักษรเพิ่มความชัดเจนถึงขอบเขตการกำหนดค่าบังคับในคำวินิจฉัยตีความและน่าจะส่งผลให้คำวินิจฉัยตีความของศาลรัฐธรรมนูญได้หันต่อจากนี้มีผลในทางปฏิบัติเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

เมื่อได้ทราบความเป็นมาและหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สำคัญของศาลรัฐธรรมนูญได้หันแล้วสมควรจะได้ทราบเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคของได้หัน โดยเฉพาะความเสมอภาคระหว่างเพศเพื่อเป็นแนวทางการทำความเข้าใจตัวอย่างคำวินิจฉัยตีความของศาลรัฐธรรมนูญได้หันเกี่ยวกับความเสมอภาคระหว่างเพศต่อไป

1.2 หลักความเสมอภาคของได้หัน

องค์การสหประชาชาติมีความเชื่อในสิทธิเสรีภาพ อิสรภาพของมนุษยชนพื้นฐานและถือว่าความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติเป็นหัวใจของสิทธิมนุษยชน²⁴ ความเสมอภาคเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของปัจเจกบุคคล มีลักษณะเป็นสิทธิเรียกร้องที่เป็นข้อห้ามไม่ให้ปฏิบัติต่อสิ่งที่เหมือนกันในสาระสำคัญแตกต่างกันตามอำเภอใจ กล่าวคือ หลักความเสมอภาคเป็นเรื่องของการเปรียบเทียบข้อเท็จจริง 2 สิ่งเหมือนกันในสาระสำคัญ โดยนำลักษณะที่เป็นสาระสำคัญนั้นเป็นจุดยึดโยงเพื่อเปรียบเทียบ หากข้อเท็จจริง 2 สิ่งแตกต่างกันในสาระสำคัญก็สามารถปฏิบัติต่อข้อเท็จจริงนั้นแตกต่างกันได้²⁵

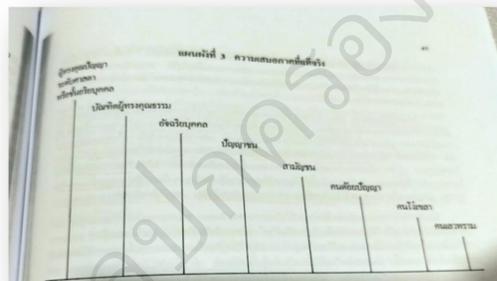
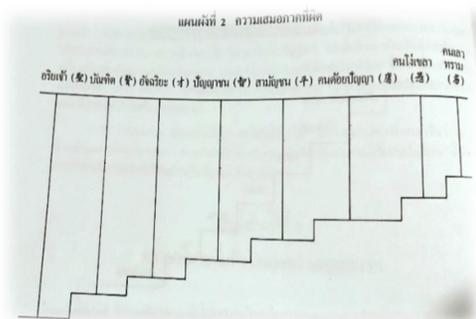
หลักความเสมอภาคที่เราได้ศึกษาโดยทั่วไปมีรากฐานมาจากแนวคิดเหตุผลนิยมของประเทศเยอรมนีจากประโยคที่ว่า “มนุษย์ทุกคนโดยธรรมชาติแล้วล้วนมีความเท่าเทียมกัน” ซึ่งหลักดังกล่าวได้รับการบัญญัติครั้งแรกในประกาศสิทธิพลเมืองของรัฐอาณานิคมในอเมริกาเหนือ และต่อมาก็ปรากฏในประกาศสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมืองของประเทศฝรั่งเศส ค.ศ. 1793 ว่า “มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันโดยธรรมชาติและต่อหน้ากฎหมาย”²⁶ อย่างไรก็ตาม ดร.ซุน ยัตเซ็น ผู้นำแนวคิดด้านการปกครองของไต้หวันเคยมีปาฐกถาในมุมมองเชิงประวัติศาสตร์เปรียบเทียบสังคมจีนกับประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรปเกี่ยวกับหลักความเสมอภาคข้างต้น โดยอธิบายว่า ความเสมอภาคเป็นของเทียม ความเสมอภาคของมนุษย์ไม่อาจพบได้ตามธรรมชาติ เพราะในธรรมชาติไม่มีของสองสิ่งใด ๆ จะอยู่ในระดับราบเรียบเท่ากันปรัชญาของการปฏิวัติในยุโรปและอเมริกาที่กล่าวถึงเสรีภาพและความเสมอภาคว่าเป็นสิ่งที่ธรรมชาติมอบให้เป็นสิทธิของมนุษย์ตามธรรมชาติซึ่งจะแยกจากกันไม่ได้ นั้น เป็นผลมาจากการสร้างทฤษฎีของนักปราชญ์ที่สนับสนุนการปฏิวัติเพื่อล้มล้างระบบการใช้อำนาจกดขี่ประชาชนของพระเจ้าแผ่นดิน อันเป็นการกำจัดความไม่เสมอภาคเทียมที่มนุษย์ (ชนชั้นปกครอง) สร้างขึ้น นอกจากนี้ ดร.ซุน ยัตเซ็น ยังเห็นว่า ความเสมอภาคเดียว

²⁴ มาลี พฤษพงษ์สวัสดิ์, ความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย และความเสมอภาคระหว่างเพศ, 2566 [ออนไลน์], เข้าถึงจาก <https://pridi.or.th/th/content/2023/06/1559> เมื่อ 29 สิงหาคม 2566.

²⁵ บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพฯ : วิทยุชน 2562), น. 136-137.

²⁶ เพิ่งอ้าง, น. 129.

ที่มนุษย์สามารถสร้างได้คือความเสมอภาคในฐานะทางการเมืองเท่านั้น สังคมมนุษย์ควรเริ่มต้นด้วยแต่ละคนประกอบอาชีพตามสติปัญญา และความสามารถของแต่ละคนซึ่งเป็นสิ่งที่มีไม่เท่ากัน ความสำเร็จในการประกอบอาชีพของแต่ละคนจึงไม่เหมือนกัน หากไม่สนใจความรู้ความสามารถเฉพาะบุคคลและกตขี้ผู้ที่สามารถขึ้นสู่ตำแหน่งสูงไว้เพื่อให้เท่ากัน โลกก็จะไม่ก้าวหน้า ความปรารถนาให้ทุกคนเท่าเทียมกันหมดเป็นความเสมอภาคที่ไม่ถูกต้อง เส้นความเสมอภาคที่แท้จริงจะต้องวางไว้ข้างล่าง²⁷ (ตามภาพเปรียบเทียบความเสมอภาคตามแนวคิดของ ดร.ซุน ยัตเซ็น จากหนังสือ *ลัทธิไตรประชาและรัฐธรรมนูญ 5 อำนาจ* ด้านล่างนี้)

แนวคิดตามปาฐกถานี้สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจการสอบคัดเลือกซึ่งเป็นหนึ่งในรัฐธรรมนูญ 5 อำนาจที่ ดร.ซุน ยัตเซ็น คิดริเริ่มขึ้น เป็นระบบที่ต้องการบุคคลที่มีทั้งความรู้ความสามารถและคุณธรรมในการทำหน้าที่เป็นผู้แทนประชาชนหรือเป็นข้าราชการ และสอดคล้องกับหลักความเสมอภาคเชิงเนื้อหา²⁸ ที่ไม่มองอย่างเคร่งครัดว่าทุกคนจะต้องเหมือนกันเท่ากันทั้งหมด นอกจากนี้ การกำหนดสัดส่วนของชายหญิงหรือสัดส่วนเชื้อชาติของบุคคลเพื่อเข้าเรียนหรือดำรงตำแหน่งต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นความหลากหลายของเพศหรือเชื้อชาติในจำนวนเท่ากันนั้น สมควรพิจารณาหลักคิดของ ดร.ซุน ยัตเซ็น ด้วยว่าการกำหนด

²⁷ ซุน ยัตเซ็น, *อ้างแล้ว เจริญรทที่ 8*, น. 38-43.

²⁸ ความเสมอภาคเชิงเนื้อหาเป็นแนวคิดที่มองว่า แต่ละคนที่ความแตกต่างกันทั้งในแง่ของสภาพหรือสมรรถภาพทางร่างกาย ความสนใจส่วนตัว ความคิดเห็นทางการเมือง ฯลฯ ดังนั้น การจัดที่นั่งพิเศษที่สงวนไว้ให้แก่สตรีมีครรภ์หรือผู้พิการที่ใช้บริการระบบขนส่งสาธารณะ เนื่องจากเป็นบุคคลที่มีความแตกต่างทางชีวภาพจากคนทั่วไป จึงมีความสำคัญและจำเป็นเพื่อสร้างความเป็นธรรมและความเสมอภาค อันเป็นการกระจายผลประโยชน์ที่ยุติธรรมแตกต่างจากความเสมอภาคเชิงรูปแบบที่เป็นการตีความอย่างเคร่งครัดว่าทุกคนเหมือนกัน อ้างถึงใน ชญาพัฒน์ อัมพะวัต, คำนิยาม ของ คำว่า “ความเสมอภาค (Equality)” ผ่านมุมมองของกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ, 2563 [ออนไลน์], น. 23-24, เข้าถึงจาก <https://www.senate.go.th/assets/portals/93/fileups/253/files/Analysis/63/963.pdf> เมื่อ 30 สิงหาคม 2566.

ดังกล่าวเป็นมากกว่าการให้หรือรับรองหลักความเสมอภาค แต่เป็นการกีดกันบุคคลที่มีความรู้ความสามารถที่แท้จริงเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งหรือไม่

ปาฐกถาข้างต้นเป็นช่วงที่ ดร.ซุน ยัตเซ็น ยังมีชีวิตอยู่ (ค.ศ. 1866 - ค.ศ. 1925)²⁹ และไม่ได้กล่าวเฉพาะเจาะจงถึงความเสมอภาคระหว่างเพศ³⁰ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน บทบัญญัติแห่งกฎหมายของไต้หวันปรากฏเรื่องความเสมอภาคระหว่างเพศ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(1) มาตรา 7 ของรัฐธรรมนูญไต้หวัน บัญญัติว่า “ประชากรไต้หวัน (สาธารณรัฐจีน) ทุกคน ล้วนเสมอภาคกันภายใต้กฎหมาย โดยไม่คำนึงถึงเพศ ศาสนา เชื้อชาติ ชนชั้น หรือพรรคการเมืองที่สังกัด”

(2) มาตรา 10 วรรค 6 แห่งบทบัญญัติเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 2005³¹ (The Additional Articles of The Constitution, 2005) บัญญัติว่า “รัฐจะต้องปกป้องศักดิ์ศรีและความปลอดภัยส่วนบุคคลของสตรี ขจัดการเลือกปฏิบัติทางเพศ และให้ความสำคัญกับความเสมอภาคระหว่างเพศเชิงเนื้อหา (Substantive Gender Equality)”

(3) มาตรา 1 ประกอบมาตรา 2 แห่งรัฐบัญญัติการบังคับตามอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ค.ศ. 2011 (Enforcement Act of Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, 2011) บัญญัติให้ข้อกำหนดและเงื่อนไขทั้งหมดตามอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ค.ศ. 1979 มีผลเสมือนเป็นกฎหมายภายใน

ถึงแม้ว่าไต้หวันจะไม่ใช่สมาชิกขององค์การสหประชาชาติ (United Nations Members) จากปัญหาการเมืองระหว่างประเทศ แต่บทบัญญัติแห่งกฎหมายของไต้หวันดังที่ได้ยกตัวอย่างก็แสดงถึงความก้าวหน้าและเป็นสากล ทั้งนี้ น่าจะมาจากรากฐานแนวคิดเชิงก้าวหน้าของ ดร.ซุน ยัตเซ็น และความต้องการเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ บทบัญญัติตาม (1) ข้างต้นสอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (Universal Declaration of Human Rights, 1948) ที่ยืนยันหลักการว่า ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพทั้งปวงตามที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้ โดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าชนิดใด อาทิ เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น พื้นเพทางชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน การเกิด

²⁹ Wealth and Power : CHAPTER 6 A Sheet of Loose Sand : Sun Yat-sen 1866-1925, [Online], retrieved from <https://sites.asiasociety.org/chinawealthpower/chapters/sun-yat-sen/> เมื่อ 7 กันยายน 2023.

³⁰ ความเสมอภาคระหว่างเพศไม่ได้หมายถึงการที่ผู้หญิงและผู้ชายเหมือนกัน แต่หมายถึง การที่บุคคลทุกเพศได้ใช้ประโยชน์จากโอกาส ทรัพยากร และผลตอบแทนจากการพัฒนาที่มีคุณค่าทางสังคมอย่างเท่าเทียมกัน การได้มาซึ่งความเสมอภาคระหว่างเพศ คือ การได้มาซึ่งสถานะ สิทธิ และความรับผิดชอบที่เท่าเทียมกันของบุคคลทุกเพศ อ้างถึงใน มาลี พฤษพงษ์ศาวดี, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 24*

³¹ ไต้หวันมีรัฐธรรมนูญเพียงฉบับเดียวใช้บังคับมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1947 และมีบทบัญญัติเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญซึ่งเทียบเคียงได้กับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญของไทยอีก 1 ฉบับ

หรือสถานะอื่น³² ซึ่งหมายความว่า ความแตกต่างในเรื่องเพศไม่ถือว่าเป็นสาระสำคัญอันจะทำให้เกิดการปฏิบัติที่แตกต่างกันได้³³ และเมื่อได้หวั่นไม่ใช้สมาชิกขององค์การสหประชาชาติจึงไม่อาจเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (The Convention on the Elimination on All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)) ซึ่งได้รับการรับรองโดยสมัชชาแห่งสหประชาชาติได้แม้กระนั้น ได้หวั่นก็มีรัฐบัญญัติเฉพาะตาม (3) ข้างต้นที่มีผลใช้บังคับมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 2012 ประกอบกับบทบัญญัติตาม (2) ก็สอดคล้องกับ CEDAW ซึ่งได้ให้ความหมายของการเลือกปฏิบัติต่อสตรีว่าหมายถึง “การแบ่งแยก การกีดกัน หรือการจำกัดใด ๆ เพราะเหตุแห่งเพศ ซึ่งมีผลหรือความมุ่งประสงค์ที่จะทำลายหรือทำให้เสื่อมเสียการยอมรับ การได้อุปโภค หรือใช้สิทธิสตรีโดยไม่คำนึงถึงสถานภาพด้านการสมรสบนพื้นฐานของความเสมอภาคของบุรุษและสตรีของสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของพลเมืองหรือด้านอื่น ๆ”³⁴ ซึ่งเป็นหลักการที่สอดคล้องกับแนวคิดของจอห์น สจิวต์ มิลล์ (John Stuart Mill) นักคิดคนสำคัญเกี่ยวกับสิทธิเสรีนิยมที่เห็นว่า การมองว่าผู้ชายและผู้หญิงแตกต่างกันมีที่มาจากสังคมและวัฒนธรรมมากกว่าปัจจัยทางชีวภาพโดยกำเนิด การพูดถึงความแตกต่างโดยกำเนิดระหว่างชายและหญิงทำให้รูปแบบของสังคมมีแนวโน้มที่จะบดบังความสามารถทั้งทางร่างกายและทางสติปัญญาที่แท้จริงของผู้หญิง³⁵

ความเสมอภาคระหว่างเพศเป็นเรื่องที่นานาชาติให้ความสำคัญ การบรรลุความเสมอภาคระหว่างเพศ เพิ่มบทบาทของสตรีและเด็กหญิงทุกคนเป็นเป้าหมายลำดับที่ 5 ของเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals) ขององค์การสหประชาชาติ³⁶ และเช่นเดียวกัน ได้หวั่นให้ความสำคัญกับการดำเนินนโยบายตามองค์การสหประชาชาติโดยเฉพาะเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนถึงขนาดมีหน่วยงานเฉพาะเพื่อดำเนินนโยบายดังกล่าว ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1997 คือ สภาแห่งชาติเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (National Council for Sustainable Development (NCSD))³⁷

³² กระทรวงการต่างประเทศ, ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน Universal Declaration of Human Rights, 2551, น. 21.

³³ บรรเจิด สิงคะเนติ, *อ้างแล้ว* เจริญรทที่ 25, น. 137.

³⁴ CEDAW อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ, [Online], retrieved from <https://humanrights.mfa.go.th/th/humanrights/obligation/international-human-rights-mechanism/CEDAW.php> เมื่อ 29 สิงหาคม 2566.

³⁵ John Lawrence Hill, *The Prophet of Modern Constitutional Liberalism : John Stuart Mill and the Supreme Court*, (Cambridge University Press, 2020) pp. 134 and 136.

³⁶ The 17 Goals, [Online], retrieved from <https://sdgs.un.org/goals> เมื่อ 29 สิงหาคม 2566.

³⁷ NCSD About Us, [Online], retrieved from <https://ncsd.ndc.gov.tw/Fore/en/Taiwansdgs#U> เมื่อ 29 สิงหาคม 2566.

ศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่นได้นำบทบัญญัติแห่งกฎหมายเกี่ยวกับความเสมอภาคระหว่างเพศ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วเป็นฐานในการพิจารณาวินิจฉัยคำร้อง ดังตัวอย่างคดีเกี่ยวกับความเสมอภาคระหว่างเพศ ในส่วนที่ 2

ส่วนที่ 2 ตัวอย่างคดีเกี่ยวกับความเสมอภาคระหว่างเพศ

ศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่นมีบทบาทส่งเสริมและวางแนวทางเกี่ยวกับความเสมอภาคระหว่างเพศ ของชาวไต้หวันมาอย่างยาวนาน ผ่านการวินิจฉัยตีความข้อพิพาทต่าง ๆ อาทิ คดี J.Y. Interpretation No. 365 ลงวันที่ 23 กันยายน ค.ศ. 1994 กรณีประมวลกฎหมายแพ่งไต้หวัน บัญญัติว่า หากพ่อแม่ไม่เห็นพ้องกัน ในการใช้สิทธิปกครองบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ การตัดสินใจของผู้เป็นพ่อถือเป็นที่สุด ศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่น เห็นว่า การปฏิบัติที่แตกต่างข้างต้นนั้น ไม่อาจมีเหตุผลรองรับระหว่างความแตกต่างทางสตรีวิทยา กับบทบาททางสังคมระหว่างชายและหญิง ดังนั้น บทบัญญัติดังกล่าวจึงสมควรเป็นโมฆะภายใน 2 ปี คดี J.Y. Interpretation No. 452 ลงวันที่ 10 เมษายน ค.ศ. 1998 กรณีประมวลกฎหมายแพ่งไต้หวัน บัญญัติว่า ภรรยาควรใช้ภูมิลำเนาของสามีเป็นภูมิลำเนาของตน ถึงแม้ว่าจะตกลงเป็นอย่างอื่นได้แต่ก็อาจมี กรณีที่สามีและภรรยาไม่สามารถบรรลุข้อตกลงได้เช่นกัน ศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่นวินิจฉัยว่า กฎเกณฑ์ การใช้ภูมิลำเนาของสามีเป็นหลักดังกล่าวไม่สอดคล้องกับหลักความเสมอภาค คดี J.Y. Interpretation No. 457 ลงวันที่ 12 มิถุนายน ค.ศ. 1998 ศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่นวินิจฉัยตีความว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กำหนดให้ บุตรสาวของทหารผ่านศึกที่เสียชีวิต หากแต่งงานแล้วจะไม่สามารถมีสิทธิในที่ดินทำกินซึ่งได้รับการจัดสรร จากรัฐได้ เป็นบทบัญญัติที่ทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติที่ไม่สมเหตุสมผลต่อผู้หญิงและขัดต่อหลักความเสมอภาค³⁸

นอกจากตัวอย่างคดีในอดีตข้างต้นแล้ว ผู้เขียนขอยกตัวอย่างรายละเอียดคดีในยุคปัจจุบัน ที่ศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่นได้วินิจฉัยตีความโดยแบ่งเป็นตัวอย่างคดีเกี่ยวกับความเสมอภาคระหว่างชาย และหญิง และตัวอย่างคดีเกี่ยวกับความเสมอภาคของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ ดังนี้

2.1 ตัวอย่างคดีเกี่ยวกับความเสมอภาคระหว่างชายและหญิง

ความเหนือกว่าของผู้ชายเคยเป็นเรื่องหลักในสังคมและวัฒนธรรมของไต้หวัน และปรากฏการเลือกปฏิบัติทางเพศต่อผู้หญิงซึ่งทำให้พวกเธอรู้สึกถูกกดขี่หรือถูกลดคุณค่า ในอดีต ผู้หญิงไต้หวันขาดสิทธิและผลประโยชน์ที่พวกเธอสมควรได้รับ อย่างไรก็ตามมารยาทและขนบธรรมเนียม ต้องก้าวไปตามเวลา การเข้าใจวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมที่กำหนดชีวิตของเราไม่เพียงแต่เป็นบทเรียนชีวิต ที่สำคัญ แต่ยังเป็นรากฐานที่มั่นคงในการส่งเสริมวัฒนธรรมความเท่าเทียมทางเพศ ซึ่งไต้หวันมีความพยายาม และความก้าวหน้าในการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศตลอดหลายปีที่ผ่านมา มีการจัดตั้งองค์กรส่งเสริม

³⁸ Hsu Tzong-li, How does the Judicial Activism of Taiwan's Constitutional Court shape the Liberal Democratic Constitutional Order in Taiwan, [Online], pp. 18-19 retrieved from <https://cons.judicial.gov.tw/download/download.aspx?id=387188> เมื่อ 17 สิงหาคม 2567.

ความเสมอภาคระหว่างเพศหลายองค์กร อาทิ The Gender Wage Gap, Taiwan Women's Center, Gender Equality Committee of the Executive Yuan, The Awakening Foundation³⁹

ตัวอย่างเรื่องความเสมอภาคระหว่างชายและหญิงเป็นคดีที่ศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยว่ามีคำวินิจฉัยตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติว่าด้วยสมาคมนับถือบรรพบุรุษ ค.ศ. 2007 (The Act for Ancestor Worship Guild, 2007) เกี่ยวกับคุณสมบัติการเป็นผู้สืบทอดสมาคมนับถือบรรพบุรุษ 2 คดี ได้แก่ คดี J.Y. Interpretation No. 728 ลงวันที่ 20 มีนาคม ค.ศ. 2015 (ต่อไปนี้จะเรียกว่า “คดีปี ค.ศ. 2015”) และคดี 112-Hsien-Pan-1 (2023) ลงวันที่ 13 มกราคม 2023 (ต่อไปนี้จะเรียกว่า “คดีปี ค.ศ. 2023”) โดยในเบื้องต้นสมควรทำความเข้าใจถึงที่มาและลักษณะของสมาคมดังกล่าว รวมถึงรายละเอียดของบทบัญญัติที่ศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยตรวจสอบ

สมาคมนับถือบรรพบุรุษ (The Act for Ancestor Worship Guild) คือ ชุมชนุมนุชนในไต้หวันที่มีลักษณะพิเศษ มีรากฐานมาจากวัฒนธรรมอันดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในครอบครัวส่วนใหญ่ก่อตั้งมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ชิงและสมัยที่ไต้หวันตกเป็นอาณานิคมของประเทศญี่ปุ่น ผู้ก่อตั้งสมาคมส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้ชายที่อพยพมาจากจีนแผ่นดินใหญ่ เริ่มก่อตั้งโดยบริจาคที่ดินและทรัพย์สินรวมถึงเงินเพื่อก่อสร้างอาคารที่ใช้ประกอบพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว รวมถึงการหากำไรจากที่ดินและทรัพย์สินที่ได้รับบริจาคเพื่อให้สมาคมดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ตามธรรมเนียมที่ปฏิบัติกันมาเฉพาะผู้สืบสันดานเพศชายเท่านั้นที่จะเป็นผู้สืบทอดสมาคมได้ โดยธรรมเนียมนี้มีอยู่ในรูปข้อบังคับภายในของสมาคมที่มีมาตั้งแต่สมัยก่อตั้งสมาคม⁴⁰

นับแต่ช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ที่มีการปฏิรูปกฎหมายให้ทันสมัยนั้น ไต้หวันได้กำหนดให้สิทธิหน้าที่ และการจดทะเบียนสมาคมนับถือบรรพบุรุษอยู่ภายใต้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร โดยกฎหมายที่ใช้บังคับในปัจจุบัน คือ รัฐบัญญัติว่าด้วยสมาคมนับถือบรรพบุรุษ ค.ศ. 2007 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 12 ธันวาคม ค.ศ. 2007 กฎหมายดังกล่าวกำหนดนิยามของสมาคมนับถือบรรพบุรุษว่าหมายถึง กลุ่มบุคคลที่มุ่งดำเนินการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการนับถือบรรพบุรุษโดยใช้ทุนทรัพย์จากทรัพย์สินที่ผู้ก่อตั้งสมาคมร่วมกันบริจาค สิทธิและอำนาจหน้าที่ภายในสมาคมจะถูกส่งต่อให้ผู้สืบทอดสมาคม

³⁹ Gender Insights in Taiwan Customs and Culture, [Online], retrieved from https://www.globalgender.org/en-global/status_page/index/3#:~:text=Gender%20discrimination%20always%20confines%20Taiwan,they%20deserve%20have%20progressed%20significantly. และ Eliminating Gender Inequality in Taiwan, 2566 [Online], retrieved from <https://borgenproject.org/eliminating-gender-inequality-in-taiwan/> เมื่อ 17 สิงหาคม 2567.

⁴⁰ Chang-fa Lo, Chapter 32 When Women's Human Rights Encounter Tradition in Taiwan, in Jerome A. Cohen, William P. Alford and Chang-fa Lo (Eds) Taiwan and International Human Rights : A Story of Transformation (Springer Nature Singapore Pte Ltd. 2019) pp. 582-583.

ซึ่งเป็นทายาทของผู้ก่อตั้งหรือทายาทของผู้สืบทอดของผู้ก่อตั้ง โดยสิทธิของผู้สืบทอดสมาคมดังกล่าวแตกต่างจากสิทธิการรับมรดก และไม่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่ง⁴¹

ส่วนบทบัญญัติที่ศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยพิจารณาตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ทั้งคดีปี ค.ศ. 2015 และคดีปี ค.ศ. 2023 คือ มาตรา 4 แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยสมาคมนับถือบรรพบุรุษ ค.ศ. 2007⁴² ซึ่งเป็นเรื่องการกำหนดคุณสมบัติของผู้สืบทอดสมาคมนับถือบรรพบุรุษเหมือนกันแต่ข้อความที่พิพาทเป็นคนละส่วน โดยบทบัญญัติพิพาทในคดีปี ค.ศ. 2015 คือ มาตรา 4 วรรคหนึ่ง ประโยคแรก ที่กำหนดว่า “สำหรับสมาคมนับถือบรรพบุรุษที่จัดตั้งขึ้นก่อนการประกาศใช้รัฐบัญญัติฉบับนี้ คุณสมบัติของผู้สืบทอดสมาคม ให้เป็นไปตามข้อบังคับของสมาคม” ขณะที่บทบัญญัติพิพาทในคดีปี ค.ศ. 2023 ได้แก่ มาตรา 4 วรรคหนึ่ง ประโยคที่สอง ที่กำหนดว่า “สำหรับสมาคมนับถือบรรพบุรุษที่ไม่มีข้อบังคับสมาคม ผู้สืบทอดสมาคม จะต้องเป็นผู้สืบสันดานเพศชายของครอบครัว ทั้งนี้ รวมถึงบุตรบุญธรรมเพศชายด้วย” และมาตรา 4 วรรคสอง ที่กำหนดว่า “ผู้สืบทอดสมาคมที่ไม่มีผู้สืบสันดานเพศชายอาจกำหนดให้สมาชิกเพศหญิงในครอบครัวที่ไม่เคยสมรสเป็นผู้สืบทอดสมาคม สามีของสมาชิกเพศหญิงในครอบครัวซึ่งแต่งงานแบบฝ่ายชายเข้ามาอยู่ในครอบครัวฝ่ายหญิง หรือบุตรชายที่ใช้นามสกุลมารดา (รวมถึงบุตรชายบุญธรรมหรือบุตรที่ไม่มีบิดา

⁴¹ The Department of Clerks for the Constitutional Court, ‘Summary of TCC Judgment 112-Hsien-Pan-1 (2023)’ (Constitutional Court R.O.C. (Taiwan), 11 May 2023) [Online], retrieved from <https://cons.judicial.gov.tw/en/docdata.aspx?fid=5535&id=348639> เมื่อ 10 มิถุนายน 2566.

⁴² รัฐบัญญัติว่าด้วยสมาคมนับถือบรรพบุรุษ ค.ศ. 2007

มาตรา 4 “สำหรับสมาคมนับถือบรรพบุรุษที่จัดตั้งขึ้นก่อนการประกาศใช้รัฐบัญญัติฉบับนี้ คุณสมบัติของผู้สืบทอดสมาคมให้เป็นไปตามข้อบังคับของสมาคม สำหรับสมาคมนับถือบรรพบุรุษที่ไม่มีข้อบังคับสมาคม ผู้สืบทอดสมาคมจะต้องเป็นผู้สืบสันดานเพศชายของครอบครัว ทั้งนี้ รวมถึงบุตรบุญธรรมเพศชายด้วย

ผู้สืบทอดสมาคมที่ไม่มีผู้สืบสันดานเพศชายอาจกำหนดให้สมาชิกเพศหญิงในครอบครัวที่ไม่เคยสมรสเป็นผู้สืบทอดสมาคม สามีของสมาชิกเพศหญิงในครอบครัวซึ่งแต่งงานแบบฝ่ายชายเข้ามาอยู่ในครอบครัวฝ่ายหญิง หรือบุตรชายที่ใช้นามสกุลมารดา (รวมถึงบุตรชายบุญธรรมหรือบุตรที่ไม่มีบิดาโดยชอบด้วยกฎหมาย) อาจเป็นผู้สืบทอดสมาคมได้เช่นกัน

สำหรับกรณีอื่น ได้แก่ สมาชิกเพศหญิงในครอบครัว บุตรสาวบุญธรรม และบุตรเขยของผู้สืบทอดสมาคม อาจเป็นผู้สืบทอดสมาคมได้ หากเป็นไปตามหลักเกณฑ์ข้อใดข้อหนึ่งต่อไปนี้

- (1) ได้รับความเห็นชอบเป็นจำนวนสองในสามของผู้สืบทอดสมาคมทั้งหมด
- (2) ได้รับความเห็นชอบเป็นจำนวนสองในสามของผู้สืบทอดสมาคมปัจจุบัน ในการประชุมที่มีผู้สืบทอดสมาคมเข้าร่วมเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนผู้สืบทอดสมาคมทั้งหมด”

แปลจากรัฐบัญญัติว่าด้วยสมาคมนับถือบรรพบุรุษ ค.ศ. 2007 (Act for Ancestor Worship Guild, 2007) ฉบับภาษาอังกฤษจากเว็บไซต์ฐานข้อมูลกฎหมายได้หวัน [Online], retrieved from <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=D0020063> เมื่อ 10 กรกฎาคม 2566.

โดยชอบด้วยกฎหมาย) อาจเป็นผู้สืบทอดสมาคมได้เช่นกัน” ซึ่งคดีปี ค.ศ. 2015 และคดีปี ค.ศ. 2023 มีข้อเท็จจริงและคำวินิจฉัยตีความของศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่น สรุปได้ดังนี้

คดีปี ค.ศ. 2015⁴³ มีมูลเหตุจากนางลูไปเหลียน (Pi-Lien LU) ผู้เป็นลูกสาวคนโตของนายลูชิงยุง (Chin-Jung LU) และเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตทั้งหมดของผู้เป็นบิดา นายลูชิงยุงเป็นผู้สืบทอดสมาคมนับถือบรรพบุรุษลูว์ังชาน (LU Wan-Chun Ancestor Worship Guild) มีบุตรชาย 3 คน เมื่อนายลูชิงยุงและบุตรชาย 2 คน เสียชีวิต ด้วยข้อบังคับสมาคมนับถือบรรพบุรุษลูว์ังชานที่กำหนดให้ “กรณีผู้สืบทอดสมาคมที่ได้จดทะเบียนแล้วเสียชีวิต บรรดาทายาทผู้สืบสายโลหิตโดยตรงของผู้เสียชีวิตมีสิทธิเป็นผู้สืบทอดสมาคมแทน อย่างไรก็ตาม บุตรสาวไม่มีสิทธิที่จะเป็นผู้สืบทอดสมาคม” ผู้สืบทอดสมาคมนับถือบรรพบุรุษลูว์ังชานต่อจากนายลูชิงยุงจึงต้องเป็นบุตรชายคนสุดท้ายเท่านั้น นางลูไปเหลียนบุตรสาวเห็นว่า ตนมีสิทธิเป็นผู้สืบทอดสมาคม จึงฟ้องคดีแพ่งต่อศาลยุติธรรม คดีนี้ถูกยกฟ้องทั้ง 3 ชั้นศาล⁴⁴ โดยคำตัดสินในทุกชั้นศาลอ้างถึงมาตรา 4 วรรคหนึ่ง ประโยคแรก จึงเป็นกรณีที่ศาลยุติธรรมมีคำตัดสินยกฟ้องโดยอาศัยหลักเกณฑ์ตามข้อบังคับสมาคมที่อนุญาตให้เฉพาะผู้สืบสันดานโดยตรงที่เป็นผู้ชายเท่านั้นมีสิทธิเป็นผู้สืบทอดสมาคมได้ นางลูไปเหลียนจึงมีคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่นขอให้วินิจฉัยว่า ข้อบังคับของสมาคมที่ศาลยุติธรรมนำมาพิจารณานั้น ขัดหรือแย้งต่อมาตรา 7 ของรัฐธรรมนูญได้หวั่น หรือศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่นพิจารณาและมีความวินิจฉัย ดังนี้

(1) ผู้ร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่นพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของข้อบังคับสมาคมนับถือบรรพบุรุษลูว์ังชาน แต่ข้อบังคับสมาคมไม่ใช่ทั้งบทบัญญัติแห่งกฎหมาย (statute) หรือข้อบังคับ (regulation) ตามนิยามในมาตรา 5 วรรคหนึ่ง แห่งรัฐธรรมนูญวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1993 (The Constitutional Court Procedure Act, 1993) ดังนั้น ข้อบังคับสมาคมจึงไม่อาจเป็นวัตถุแห่งการวินิจฉัยตีความได้ อย่างไรก็ตามตามที่ปรากฏในคำพิพากษาที่รับรองข้อบังคับข้างต้น ข้อบังคับสมาคมจะใช้อ้างอิงเมื่อมีการกล่าวถึงมาตรา 4 วรรคหนึ่ง ประโยคแรก แห่งรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยสมาคม นับถือบรรพบุรุษ ค.ศ. 2007 ซึ่งเป็นบทบัญญัติหลักที่ศาลฎีกานำมาปรับใช้ในคดีดังกล่าว ดังนั้น เมื่อผู้ร้องทั้งสองยื่นคำร้องขอให้ศาลพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายตามรัฐธรรมนูญวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1993 (แม้ว่าในคำร้องผู้ร้องจะอ้างผิดเป็นรัฐธรรมนูญฉบับเก่า) ศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่น

⁴³ Hsiao-Wei KUAN, ‘Interpretation No.728 Qualifications for Successors of Ancestor Worship Guilds Case’ (Constitutional Court R.O.C. (Taiwan), 20 March 2015) [Online], retrieved from <https://cons.judicial.gov.tw/en/docdata.aspx?fid=100&id=310909> เมื่อ 10 มิถุนายน 2566.

⁴⁴ ระบบศาลยุติธรรมไต้หวันมี 3 ชั้นศาลเช่นเดียวกับประเทศไทย ได้แก่ ศาลแขวง (District Court) ศาลสูงไต้หวัน (Taiwan High Court) และศาลฎีกา (Supreme Court) ซึ่งศาลสูงไต้หวันเทียบได้กับศาลอุทธรณ์ในประเทศไทย

จึงนำมาตรา 4 วรรคหนึ่ง ประโยคแรก แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยสมาคมนับถือบรรพบุรุษ ค.ศ. 2007 มาเป็นวัตถุประสงค์แห่งการวินิจฉัยตีความความชอบด้วยรัฐธรรมนูญได้⁴⁵

(2) ตามนิยามในมาตรา 3 แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยสมาคมนับถือบรรพบุรุษ ค.ศ. 2007 สมาคมนับถือบรรพบุรุษเป็นสมาคมที่มีทรัพย์สินที่ผู้ก่อตั้งสมาคมร่วมกันบริจาคเพื่อการแสดงความนับถือบรรพบุรุษ การก่อตั้งและการดำรงอยู่ของสมาคมเหล่านี้เกี่ยวข้องกับเสรีภาพในการสมาคม สิทธิในทรัพย์สิน และเสรีภาพในการทำสัญญาของบรรดาผู้ก่อตั้งสมาคมและผู้สืบสันดาน ข้อบังคับสมาคมจำกัดการสืบทอดสมาคมไว้เฉพาะผู้สืบสันดานเพศชายเป็นไปตามแนวคิดการสืบทอดตระกูลแบบดั้งเดิม อาจส่งผลให้เกิดการปฏิบัติที่แตกต่างกันระหว่างชายและหญิง แต่บทบัญญัติมาตรา 4 วรรคหนึ่ง ประโยคแรก แห่งรัฐบัญญัติไม่ได้ใช้การแบ่งแยกเพศเป็นเกณฑ์พิจารณาคุณสมบัติของผู้สืบทอดสมาคม กล่าวคือ บทบัญญัติดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาเสถียรภาพของระบบกฎหมายและเพื่อให้เป็นไปตามหลักกฎหมายไม่มีผลย้อนหลัง (*Ex Post Facto*) ยิ่งไปกว่านั้น การที่ผู้ก่อตั้งสมาคมและผู้สืบสันดานเป็นผู้บังคับใช้ข้อบังคับสมาคมในการสมาคมและส่งต่อทรัพย์สินที่สืบทอดเป็นการกระทำที่อยู่ในขอบเขตของกฎหมายเอกชนจึงต้องอยู่ภายใต้หลักเจตจำนงอิสระของเอกชน บนพื้นฐานของเสรีภาพในการสมาคมตามมาตรา 14 สิทธิในทรัพย์สินตามมาตรา 15 เสรีภาพในการทำสัญญาและหลักอิสระทางแพ่งตามมาตรา 22 ของรัฐธรรมนูญได้หวั่น ถึงแม้ว่าบทบัญญัติตามมาตรา 4 วรรคหนึ่ง ประโยคแรก แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยสมาคมนับถือบรรพบุรุษ ค.ศ. 2007 อาจส่งผลให้เกิดการปฏิบัติที่แตกต่างกัน แต่ก็ไม่ได้เกิดขึ้นตามอำเภอใจ ดังนั้น จึงไม่ขัดต่อเจตนารมณ์ของหลักความเสมอภาคระหว่างเพศตามมาตรา 7 ของรัฐธรรมนูญได้หวั่น และไม่ละเมิดสิทธิในทรัพย์สินของสตรี

(3) มาตรา 4 วรรคหนึ่ง ประโยคที่สอง แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยสมาคมนับถือบรรพบุรุษ ค.ศ. 2007 ใช้การแบ่งแยกเพศในการกำหนดคุณสมบัติของผู้สืบทอดสมาคมและถือเป็นการปฏิบัติที่แตกต่างส่วนมาตรา 4 วรรคสอง และวรรคสาม แห่งรัฐบัญญัติเดียวกัน มีจุดมุ่งหมายเพื่อบรรเทาการปฏิบัติที่แตกต่างของบทบัญญัติในวรรคแรก นอกจากนี้ มาตรา 5 แห่งรัฐบัญญัติข้างต้น ที่บัญญัติว่า “หลังจากรัฐบัญญัติฉบับนี้มีผลใช้บังคับ ผู้สืบทอดสมาคมทั้งหมดที่ได้รับสิทธิสืบทอดสมาคมต้องร่วมกันรับผิดชอบในการดำเนินการเกี่ยวกับการนับถือบูชาบรรพบุรุษของตน ไม่ว่าในทางข้อเท็จจริงจะมีบทบาทในสมาคมหรือไม่” ก็แสดงถึงการยึดหลักความเสมอภาคระหว่างเพศเช่นกัน

(4) การกำหนดคุณสมบัติของผู้สืบทอดสมาคมนับถือบรรพบุรุษที่จัดตั้งขึ้นก่อนการประกาศใช้รัฐบัญญัติว่าด้วยสมาคมนับถือบรรพบุรุษ ค.ศ. 2007 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องพิจารณาบทบัญญัติต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับยุคสมัย สอดคล้องกับหลักความเสมอภาคระหว่างเพศ เสรีภาพในการสมาคม สิทธิในทรัพย์สิน และเสรีภาพในการทำสัญญาภายใต้รัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ หน้าที่กระทำการของรัฐในการคุ้มครองสตรี

⁴⁵ เหตุผลตาม (1) แม้ผู้ร้องจะอ้างกฎหมายฉบับเก่าและอ้างถึงข้อบังคับสมาคมที่อยู่ในอำนาจการตีความของศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่น แต่ศาลก็ไม่ได้ตีความอย่างแคบในการรับคดีไว้พิจารณา ถือเป็นการสร้างความเป็นธรรมและส่งผลดีต่อสิทธิเข้าถึงการฟ้องคดีของประชาชนได้หวั่น

ภายใต้บทบัญญัติเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 2005 จะต้องคำนึงถึงหลักความมั่นคงแห่งกฎหมาย ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปของสมาคมนักถือบรรพบุรุษด้วย

ส่วนคดีปี ค.ศ. 2023⁴⁶ มาจากคำร้อง 2 เรื่อง ที่ศาลเห็นว่า มีประเด็นกฎหมายเดียวกัน จึงรวมเป็นคดีเดียวกัน คำร้องทั้ง 2 เรื่อง มีข้อเท็จจริงใกล้เคียงกัน กล่าวคือ ผู้ร้องฟ้องสมาคมนักถือบรรพบุรุษของตนต่อศาลยุติธรรมขอให้ระบุชื่อตนเป็นผู้สืบทอดสมาคมนักถือบรรพบุรุษนั้น ๆ แต่ศาลยุติธรรมทุกชั้นศาลยกฟ้อง และสมาคมเหล่านี้ไม่มีการกำหนดคุณสมบัติผู้สืบทอดสมาคมในข้อบังคับ ผู้ร้องจึงยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ในวันโต้แย้งบทบัญญัติที่ปรากฏในคำพิพากษาศาลยุติธรรม ได้แก่ มาตรา 4 วรรคหนึ่ง ประโยคที่สอง และมาตรา 4 วรรคสอง แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยสมาคมนักถือบรรพบุรุษ ค.ศ. 2007 ว่าเป็นบทบัญญัติที่จำกัดคุณสมบัติของผู้สืบทอดสมาคมอย่างไม่เป็นธรรมด้วยการแบ่งแยกเพศ อันเป็นการละเมิดหลักความเสมอภาคตามมาตรา 7 ของรัฐธรรมนูญได้ในวัน

ศาลรัฐธรรมนูญได้วันพิจารณาและมีคำวินิจฉัย ดังนี้

(1) มาตรา 4 วรรคหนึ่ง ประโยคที่สอง และวรรคสอง แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยสมาคมนักถือบรรพบุรุษ ค.ศ. 2007 ใช้การแบ่งแยกเพศเพื่อพิจารณากำหนดคุณสมบัติของผู้สืบทอดสมาคมก่อให้เกิดการปฏิบัติที่แตกต่างกันระหว่างเพศ การปฏิบัติที่แตกต่างกันนี้มีรากฐานมาจากแบบแผนทางประวัติศาสตร์ซึ่งยากต่อการเปลี่ยนแปลงโดยบุคคลหนึ่งบุคคลใด ดังนั้น จึงต้องใช้การวินิจฉัยตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายระดับปานกลาง (Intermediate Scrutiny) มาพิจารณาว่า บทบัญญัติตามมาตรา 4 แห่งรัฐบัญญัติดังกล่าว ชัดหรือแย้งต่อบทบัญญัติตามมาตรา 7 ของรัฐธรรมนูญได้วัน หรือไม่ กล่าวคือ บทบัญญัติที่พิพาทจะต้องเป็นประโยชน์สาธารณะที่สำคัญ และการแบ่งแยกเพศนั้นจะต้องสัมพันธ์กันอย่างมากกับประโยชน์สาธารณะนี้

(2) เจตนารมณ์ของมาตรา 4 แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยสมาคมนักถือบรรพบุรุษ ค.ศ. 2007 ระบุว่า “เมื่อพิจารณาว่าสมาคมนักถือบรรพบุรุษที่มีอยู่ก่อนรัฐบัญญัตินี้ส่วนใหญ่จัดตั้งขึ้นก่อนสาธารณรัฐจีน (ได้วัน) และอสังหาริมทรัพย์ของสมาคมนักถือบรรพบุรุษนั้นไม่ใช่ลักษณะเดียวกันกับทรัพย์สินที่เป็นมรดกตกทอดสิทธิของผู้สืบทอดสมาคมก็แตกต่างจากการสืบทอดมรดกโดยทั่วไปด้วย คุณสมบัติของผู้สืบทอดสมาคมจะต้องเป็นไปตามแนวคิดการสืบทอดตระกูลแบบดั้งเดิมภายใต้ธรรมเนียมเก่า” กล่าวคือ วัตถุประสงค์ของบทบัญญัติที่พิพาทก็เพื่อที่จะแสดงความเคารพต่อแนวคิดการสืบทอดตระกูลตามธรรมเนียมดั้งเดิม และสอดคล้องกับหลักกฎหมายไม่มีผลย้อนหลัง (Ex Post Facto) และวัตถุประสงค์หลักของสมาคมนักถือบรรพบุรุษ คือ การแสดงความกตัญญูแก่ผู้ผ่านการบูชาบรรพบุรุษ โดยในแง่ของการสืบทอดเชื้อสายของการแสดงความเคารพนั้น ไม่ว่าจะผู้สืบทอดจะเป็นผู้สืบสันดานเพศชายหรือผู้สืบสันดานเพศหญิงก็ไม่แตกต่างกัน ผู้สืบสันดานเพศหญิงไม่ว่าจะนามสกุลใด แต่งงานแล้วหรือไม่ ล้วนแล้วแต่ไม่ต่างอะไรกับผู้สืบสันดานเพศชายในแง่ของความเต็มใจและความสามารถที่จะรับผิดชอบการนักถือบรรพบุรุษ

⁴⁶ The Department of Clerks for the Constitutional Court, *Supra* note 41.

ของพวกเขา ดังนั้น สำหรับสมาคมนับถือบรรพบุรุษที่ไม่มีกฎหมายหรือข้อบังคับในเรื่องนี้เป็นการเฉพาะ การปิดกั้นผู้สืบสันดานเพศหญิงของผู้ก่อตั้งสมาคมไม่ให้เป็นผู้สืบทอดสมาคมตามมาตรา 4 วรรคแรก ประโยคที่สองและวรรคสอง แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยสมาคมนับถือบรรพบุรุษ ค.ศ. 2007 จึงไม่สมเหตุสมผล ถ้าสมัยและเป็นอันตรายต่อวัตถุประสงค์ที่เป็นต้นกำเนิดของสมาคมนับถือบรรพบุรุษ

(3) บทบัญญัติพิพาทเป็นกฎหมายสารบัญญัติที่มีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาธรรมเนียมประเพณีในการจำกัดผู้สืบทอดสมาคมนับถือบรรพบุรุษไว้เฉพาะผู้สืบสันดานเพศชาย หากไม่มีผู้สืบสันดานเพศชายให้จำกัดเฉพาะผู้สืบสันดานเพศหญิงที่ยังไม่แต่งงาน ข้อจำกัดจากการแบ่งแยกเพศดังกล่าวเป็นการเลือกปฏิบัติและส่งผลให้เกิดการปฏิบัติที่แตกต่างกันอย่างไม่เป็นธรรมต่อผู้สืบสันดานเพศหญิงของผู้ก่อตั้งสมาคม บทบัญญัติดังกล่าวละเลยต่อสิทธิของผู้สืบสันดานเพศหญิงของผู้ก่อตั้งสมาคมในฐานะผู้สืบทอดสมาคมเนื่องจากการแบ่งแยกเพศ และมาตรา 4 วรรคสอง ของมาตราเดียวกัน ยังจำกัดคุณสมบัติของผู้สืบทอดสมาคมเพิ่มเติม โดยประโยคแรกของวรรคดังกล่าว กำหนดข้อจำกัดตามสถานภาพการสมรส และประโยคที่สองจำกัดเรื่องการใช้นามสกุลมารดา แสดงให้เห็นว่าผู้สืบสันดานเพศหญิงของผู้ก่อตั้งสมาคมในกรณีอื่น ๆ เช่น ผู้สืบสันดานเพศหญิงที่แต่งงานแล้ว ผู้สืบสันดานเพศหญิงที่มีพี่น้องผู้ชาย เป็นต้น เป็นผู้ขาดคุณสมบัติที่จะเป็นผู้สืบทอดสมาคม บทบัญญัติที่พิพาทนี้ก่อให้เกิดการปฏิบัติที่แตกต่างกันซึ่งไม่ใช่สาระสำคัญต่อประโยชน์สาธารณะ อีกทั้งเป็นการกำหนดวิธีการที่ไม่เหมาะสม ดังนั้น มาตรา 4 วรรคหนึ่ง ประโยคที่สองและวรรคสอง จึงละเมิดหลักความเสมอภาคระหว่างเพศที่ได้รับรองไว้ในมาตรา 7 ของรัฐธรรมนูญได้ห้วน

ในคดีนี้ ศาลรัฐธรรมนูญได้ห้วนได้กำหนดค่าบังคับในคำวินิจฉัยตีความด้วยว่าให้ผู้สืบสันดานเพศหญิงของผู้ก่อตั้งสมาคม รวมถึงผู้สืบสันดาล่าดับต่อมาอาจแสดงหลักฐานว่าพวกเขาเป็นผู้สืบสันดานโดยตรงและร้องขอให้สมาคมนับถือบรรพบุรุษรับรองว่าพวกเขาเป็นผู้สืบทอดสมาคมบุคคลข้างต้นเหล่านี้มีสิทธิและหน้าที่ในฐานะผู้สืบทอดสมาคมนับแต่วันที่ยื่นฟ้อง โดยไม่กระทบถึงสิทธิและหน้าที่ของผู้สืบทอดสมาคมคนอื่น ๆ

สรุปได้ว่า คดีปี ค.ศ. 2015 ศาลรัฐธรรมนูญได้ห้วนมีคำวินิจฉัยว่า มาตรา 4 แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยสมาคมนับถือบรรพบุรุษ ค.ศ. 2007 ในวรรคหนึ่ง ประโยคแรก ไม่ขัดต่อความเสมอภาคระหว่างเพศตามมาตรา 7 ของรัฐธรรมนูญได้ห้วน ส่วนคดีปี ค.ศ. 2023 ศาลวินิจฉัยว่า มาตรา 4 วรรคหนึ่ง ประโยคที่สองและวรรคสอง เป็นบทบัญญัติที่ขัดต่อความเสมอภาคระหว่างเพศตามมาตรา 7 ของรัฐธรรมนูญได้ห้วน

ในคดีปี ค.ศ. 2015 ศาลรัฐธรรมนูญได้ห้วนยอมรับผลกระทบจากการปฏิบัติที่แตกต่างในทางข้อเท็จจริงอันเกิดจากบทบัญญัติมาตรา 4 วรรคหนึ่ง ประโยคแรก แต่ศาลยืนยันตามบทบัญญัติที่ปรากฏซึ่งไม่ได้ระบุถึงการแบ่งแยกเพศ และให้ความสำคัญกับเจตจำนงอิสระของเอกชนมากกว่าเรื่องความเสมอภาคที่ผู้ร้องได้รับผลกระทบ ขณะที่ในคดีปี ค.ศ. 2023 ศาลยังใช้หลักเดิม คือ การพิจารณาตามบทบัญญัติที่ปรากฏเช่นกัน ซึ่งบทบัญญัติพิพาทในคดีหลังมีการปฏิบัติที่แตกต่างโดยใช้การแบ่งแยกเพศชัดเจน คำวินิจฉัยตีความในคดีหลังเกี่ยวกับมาตรา 4 วรรคหนึ่ง ประโยคที่สอง สอดคล้องกับการให้เหตุผลของศาลในคดีปี ค.ศ. 2015 อย่างไรก็ตาม ในส่วนของมาตรา 4 วรรคสอง นั้น ศาลวินิจฉัยตีความในคดีหลังว่า

ขัดต่อหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งค่อนข้างขัดแย้งกับการให้เหตุผลของศาลในคดีปี ค.ศ. 2015 ซึ่งศาลให้เหตุผลว่า มาตรา 4 วรรคสอง เป็นการช่วยบรรเทาการปฏิบัติที่แตกต่างของมาตรา 4 วรรคหนึ่ง แต่กระนั้น ก็ไม่ใช่การกลับผลคำวินิจฉัยตีความ เพราะในคดีปี ค.ศ. 2015 ปรากฏเฉพาะในส่วนการให้เหตุผลของศาลเท่านั้น ไม่ใช่บทบัญญัติพิพาทที่ศาลจะต้องวินิจฉัย ถึงกระนั้น ก็เป็นแนวโน้มที่ดีที่ทำให้เห็นว่า ศาลรัฐธรรมนูญได้หันให้น้ำหนักเรื่องหลักความเสมอภาคในการพิจารณาคำร้องมากขึ้น

จากผลของคดีปี ค.ศ. 2015 โหลฉางฟา (Chang-fa Lo) ตุลาการเสียงข้างน้อย ในคดีดังกล่าวได้วิเคราะห์เกี่ยวกับคดีดังกล่าว โดยแสดงทรรศนะว่า ปกติแล้วได้หันโดยเฉพาะศาลรัฐธรรมนูญมีภาพลักษณ์ที่ก้าวหน้าเรื่องความเสมอภาคระหว่างเพศ แต่เมื่อเป็นเรื่องที่ต้องชั่งน้ำหนักระหว่างสิทธิมนุษยชนของผู้หญิงกับวัฒนธรรมที่ฝังรากลึกในสังคมและเสรีภาพในการทำสัญญา ดังเช่นกรณีนี้ที่ผู้หญิงยังคงถูกกีดกันจากการได้เป็นผู้สืบทอดสมาคมอย่างต่อเนื่อง แสดงให้เห็นว่าความเสมอภาคระหว่างเพศในได้หันยังมีอุปสรรค สิทธิของผู้หญิงที่จะได้รับการปกป้องความเสมอภาคควรได้รับความสำคัญเป็นลำดับแรก เพราะเป็นประเด็นหลักของการเลือกปฏิบัติ ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญหรือสภานิติบัญญัติควรมีบทบาทหลักด้านอย่างน้อยในกรณีนี้ แต่ศาลกลับเพิกเฉยต่อการเลือกปฏิบัติอย่างเป็นระบบในกฎหมายที่ดูเหมือนว่าจะเป็นกลาง และยังคงมองว่าผู้หญิงไม่สามารถมีบทบาทหรือทำหน้าที่บางอย่างในสังคมได้⁴⁷ นอกจากนี้ โหลฉางฟายังแสดงความเห็นต่อคำวินิจฉัยตีความในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้⁴⁸

(1) การปฏิบัติที่แตกต่างอย่างเป็นระบบ⁴⁹ เป็นผลมาจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ดูเหมือนว่าจะเป็นธรรม รัฐบัญญัติที่พิพาทในคดีนี้เปิดโอกาสให้ผู้ก่อตั้งสมาคมสามารถปฏิบัติอย่างแตกต่างต่อผู้หญิงได้ ถึงแม้ว่าข้อบังคับสมาคมเกิดขึ้นมาเป็นร้อยปีแล้ว แต่การที่ผู้ร่างกฎหมายยังปล่อยให้รัฐบัญญัติข้างต้นอันเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่เพ็งมีผลใช้บังคับเมื่อปี ค.ศ. 2007 อนุญาตให้ข้อบังคับของผู้ก่อตั้งสมาคมมีการเลือกปฏิบัติต่อไปย่อมเป็นการสนับสนุนและสร้างรากฐานในสังคมให้มีการปฏิบัติที่แตกต่างโดยทางอ้อม อันเป็นการตอกย้ำแนวคิดที่ว่า ผู้สืบสันดานเพศชายเท่านั้นที่จะสืบทอดตระกูลคดีนี้จึงเป็นเรื่องการปฏิบัติที่แตกต่างของแนวคิดในระดับสังคม ไม่ใช่การปฏิบัติที่แตกต่างเฉพาะกับผู้ร้องในคดีเท่านั้น

⁴⁷ Chang-fa Lo, *Supra note 40*, p. 582.

⁴⁸ *Ibid*, pp. 586-590.

⁴⁹ การเลือกปฏิบัติอย่างเป็นระบบ คือ ระบบที่ทำให้ผู้ชายอยู่ในสถานะที่สามารถใช้ประโยชน์จากโอกาสต่าง ๆ ได้ดีกว่าผู้หญิง การแก้ปัญหาการเลือกปฏิบัติอย่างเป็นระบบต้องพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบถึงการจัดอุปสรรคที่ซ่อนเร้น และมุ่งถึงการประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรม รวมทั้งต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงแนวทางปฏิบัติเชิงสถาบัน และความสัมพันธ์เชิงสังคมที่ตอกย้ำและคงไว้ซึ่งความเหลื่อมล้ำต่าง ๆ อ้างถึงใน มาลี พฤษภงศาวิไล, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 24*.

(2) รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้สิทธิและเสรีภาพทั้งหลายไม่ควรถูกจำกัด หากไม่ได้เป็นสิ่งที่กระทบต่อประโยชน์สาธารณะ และแม้เป็นเรื่องกระทบต่อประโยชน์สาธารณะ ศาลรัฐธรรมนูญก็มีหน้าที่วินิจฉัยตีความว่า การจำกัดสิทธิเสรีภาพในเรื่องนั้นจำเป็นหรือไม่ ซึ่งคำวินิจฉัยตีความในคดีนี้ยังขาดการพิจารณาประเด็นดังกล่าว

(3) คำวินิจฉัยตีความในคดีนี้ไม่ได้แสดงให้เห็นการชั่งน้ำหนักที่เหมาะสมว่าเหตุใดเสรีภาพในการทำสัญญา เสรีภาพในการสมาคม และสิทธิในการส่งต่อทรัพย์สินจึงสำคัญกว่าความเสมอภาคระหว่างเพศ ประกอบกับมาตรา 10 วรรคหก แห่งบทบัญญัติเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 2005 รัฐมีหน้าที่ต้องส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศ และรัฐบัญญัติการบังคับตามอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ค.ศ. 2011 ที่กำหนดให้ใช้มาตรการที่เหมาะสมในการกำจัดกฎหมายที่มีการเลือกปฏิบัติต่อสตรี ศาลรัฐธรรมนูญจะต้องนำบทบัญญัติเหล่านี้มาปรับใช้และทำให้บทบัญญัติที่ยอมรับธรรมเนียมการปฏิบัติที่แตกต่างดังเช่นมาตรา 4 วรรคหนึ่ง ประโยคแรก แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยสมาคมนับถือบรรพบุรุษ ค.ศ. 2007 นี้ สิ้นผลใช้บังคับ

(4) หากจะวินิจฉัยตีความให้บทบัญญัติดังกล่าวขัดต่อมาตรา 7 ของรัฐธรรมนูญก็ไม่จำเป็นต้องกำหนดคำบังคับย้อนหลังไปตั้งแต่เริ่มต้นก่อตั้งสมาคมอันจะก่อให้เกิดความวุ่นวาย แต่ควรให้สิทธิกับผู้สืบทอดสมาคมนับถือบรรพบุรุษที่ยังมีชีวิตและคนที่จะมาเป็นผู้สืบทอดสมาคมในอนาคตโดยให้สมาคมนับถือบรรพบุรุษต่าง ๆ แก้ไขข้อบังคับสมาคมภายในช่วงระยะเวลาที่กำหนด

ต่อกรณีดังกล่าว ผู้เขียนเห็นว่า หากศาลมององค์รวมและยึดหลักความเสมอภาคเป็นสำคัญ แม้ว่ากิจกรรมบางประเภทที่ต้องคำนึงถึงความแตกต่างกันในทางกายภาพและในทางภาระหน้าที่ระหว่างหญิงกับชายอาจเป็นเหตุผลที่สามารถปฏิบัติให้แตกต่างกันได้⁵⁰ แต่ไม่อาจใช้ได้กับคุณสมบัติการเป็นผู้สืบทอดสมาคมนับถือบรรพบุรุษ ผลของคำวินิจฉัยตีความในคดีปี ค.ศ. 2015 และคดีปี ค.ศ. 2023 จึงไม่ควรไม่ต่างกัน กล่าวคือ ศาลรัฐธรรมนูญได้ทวนสมควรตัดสินให้บทบัญญัติในมาตรา 4 แห่งรัฐบัญญัติพิพาท ทั้งวรรคหนึ่ง ประโยคแรก และประโยคที่สอง และวรรคสอง ขัดต่อหลักความเสมอภาคตามมาตรา 7 ของรัฐธรรมนูญได้ทวน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คดีปี ค.ศ. 2015 ที่ศาลให้เหตุผลยอมรับว่ามีการปฏิบัติที่แตกต่างในทางข้อเท็จจริงเกิดขึ้นจริงด้วย

คดีเกี่ยวกับคุณสมบัติการเป็นผู้สืบทอดสมาคมนับถือบรรพบุรุษของได้ทวนสามารถเทียบเคียงได้กับคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญไทยที่ 21/2546 เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 198 กรณีพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 มาตรา 12 มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้ชื่อสกุลของผู้หญิงหลังแต่งงาน

⁵⁰ อภิวัฒน์ สุตสา, “หลักความเสมอภาค ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย,” วารสารจตุรนิติ, ปีที่ 8 ฉบับที่ 1, 2554, น. 145 (148), [ออนไลน์], เข้าถึงจาก <https://www.senate.go.th/ebook/flipbook/3696/1/93#เมื่อ 30 สิงหาคม 2566>.

ศาลอธิบายเหตุผลว่า บทบัญญัติมาตรา 12 มีลักษณะเป็นบทบังคับให้หญิงที่มีสามีต้องใช้ชื่อสกุลของสามีเท่านั้น เป็นการลดทอนสิทธิและเสรีภาพในการใช้ชื่อสกุลของหญิงมีสามีทำให้หญิงและชายมีสิทธิในเรื่องการใช้ชื่อสกุลไม่เท่าเทียมกัน เกิดความไม่เสมอภาคกันทางกฎหมายด้วยเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศและสถานะของบุคคล อีกทั้งเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม เนื่องจากสิทธิการใช้ชื่อสกุลเป็นสิทธิส่วนบุคคลของปัจเจกชนในฐานะเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่จะแสดงเทือกเถาเหล่ากอของบุคคลได้โดยมิได้มีการแบ่งแยกระหว่างชายและหญิง ประกอบกับเหตุผลทางสังคมที่ว่า เพื่อความสงบสุขในครอบครัวและวัฒนธรรมที่ดีที่มีมาช้านานนั้นไม่ถือเป็นเหตุอันสมเหตุสมผลเพียงพอที่จะลดทอนสิทธิการใช้ชื่อสกุลของหญิงมีสามี อันทำให้เกิดความไม่เสมอภาคกันทางกฎหมาย อีกทั้งไม่สามารถปฏิบัติให้แตกต่างกันด้วยเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องเพศและสถานะของบุคคลระหว่างหญิงและชายจึงเป็นการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย⁵¹

คำวินิจฉัยดังกล่าวของศาลรัฐธรรมนูญเป็นผลให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติชื่อบุคคล พ.ศ. 2505 มาตรา 12 โดยพระราชบัญญัติชื่อบุคคล (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2548 เพื่อให้มีเนื้อหาสอดคล้องกับหลักความเสมอภาคระหว่างหญิงและชาย จากเดิมบัญญัติว่า “หญิงมีสามี ให้ใช้ชื่อสกุลของสามี” เป็น “คู่สมรมีสิทธิใช้ชื่อสกุลของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตามที่ตกลงกัน หรือต่างฝ่ายต่างใช้ชื่อสกุลเดิมของตน...”

กรณีตามตัวอย่างของประเทศไทยเป็นการระบุดังเรื่องเพศในบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งศาลรัฐธรรมนูญไทยให้เหตุผลและมีคำวินิจฉัยตีความสอดคล้องกับศาลรัฐธรรมนูญไต้หวันในคดีปี ค.ศ. 2023

2.2 ตัวอย่างคดีเกี่ยวกับความเสมอภาคของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ

ในบริบทสังคมไต้หวันนั้น การต่อสู้เรียกร้องสิทธิของกลุ่มบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศมีมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1980 แต่ก็มีกลุ่มต่อต้านกลุ่มบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศ (Anti-LGBT Rights Organization) ที่เคลื่อนไหวและมีบทบาทในสังคมเช่นกัน ถึงขนาดเคยยื่นคำร้องขอให้ผู้มีอำนาจของสถานศึกษานำบทเรียนที่เกี่ยวกับเกย์และเลสเบียนออกจากการศึกษาในโรงเรียน⁵²

คดีตัวอย่างเรื่องความเสมอภาคของกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญไต้หวันและโด่งดังอย่างยิ่ง คือ คำวินิจฉัยตีความของศาลรัฐธรรมนูญไต้หวันที่ 748 หรือ J.Y. Interpretation No. 748 (ต่อไปนี้จะเรียกว่า “คดีสมรสเท่าเทียม ค.ศ. 2017”) ซึ่งคดีนี้มีข้อเท็จจริงและคำวินิจฉัยตีความของศาลรัฐธรรมนูญไต้หวัน สรุปได้ดังนี้⁵³

⁵¹ อภิวัฒน์ สุตสา, *เพ็งอ้ง*.

⁵² Hsiaowei Kuan, Chapter 33 LGBT Rights in Taiwan—The Interaction Between Movements and the Law, in Jerome A. Cohen, William P. Alford and Chang-fa Lo (Eds) *Taiwan and International Human Rights : A Story of Transformation* (Springer Nature Singapore Pte Ltd. 2019) p. 605.

⁵³ The Department of Clerks for the Constitutional Court, ‘Press Release on the Same-Sex Marriage Case’ (Constitutional Court R.O.C. (Taiwan), 24 May 2017) [Online], retrieved from <https://cons.judicial.gov.tw/en/docdata.aspx?fid=2175&id=339895> เมื่อ 10 มิถุนายน 2566.

คดีนี้เป็นเรื่องถกเถียงกันทั้งในทางสังคมและทางการเมืองว่า กลุ่มคนที่มีรสนิยมชอบเพศเดียวกันสมควรได้รับความคุ้มครองเรื่องเสรีภาพในการสมรสเท่าเทียมเช่นเดียวกับกลุ่มคนที่มีรสนิยมชอบคนต่างเพศหรือไม่ ผู้ร้องทุกข์ คือ ฉิเฉียเว่ย ใช้เวลากว่า 3 ทศวรรษ ยื่นคำร้องต่อฝ่ายนิติบัญญัติฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ เพื่อเรียกร้องสิทธิการสมรสของบุคคลเพศเดียวกัน และกว่าทศวรรษเช่นกันที่ฝ่ายนิติบัญญัติยังไม่อาจจัดทำร่างรัฐบัญญัติในเรื่องดังกล่าวให้แล้วเสร็จ⁵⁴ ประกอบกับคำร้องทุกข้อมต่อศาลรัฐธรรมนูญของฉิเฉียเว่ยเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญในการวินิจฉัยตีความบทบัญญัติแห่งกฎหมายเพื่อปกป้องคุ้มครองคุณค่าพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ เช่น การคุ้มครองสิทธิตามรัฐธรรมนูญของประชาชน หรือหลักการตามรัฐธรรมนูญในระบอบเสรีประชาธิปไตย เป็นต้น

ศาลรัฐธรรมนูญได้ทวนพิจารณาและมีคำวินิจฉัย ดังนี้

(1) ประเด็นเรื่องเสรีภาพในการสมรส ศาลรัฐธรรมนูญได้ทวนเคยมามีคำวินิจฉัยตีความรัฐธรรมนูญที่ 362 ลงวันที่ 29 สิงหาคม 1994 ว่า “บุคคลใดมีสถานะโสดและสามารถสมรสได้ บุคคลนั้นมีเสรีภาพทั้งการเลือกว่าจะสมรสหรือไม่ และสมรสกับใคร” อิสรภาพในการตัดสินใจนี้เป็นสิ่งสำคัญที่แสดงถึงพัฒนาการด้านสิทธิส่วนบุคคลและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รวมถึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่จะต้องได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 22 ของรัฐธรรมนูญได้ทวน อย่างไรก็ตาม ศาลรัฐธรรมนูญเคยวินิจฉัยตีความคำว่า “สามีและภรรยา” หรือ “ชายและหญิง” ในบริบทของการสมรสระหว่างบุคคลเพศตรงข้ามแต่ไม่เคยตีความในประเด็นที่ว่า บุคคลเพศเดียวกันจะสมรสได้หรือไม่

(2) การเริ่มต้นสร้างชีวิตคู่ที่ถาวร (A Permanent Union of Intimate and Exclusive Nature) เพื่อบรรลุเจตจำนงการดำเนินชีวิตร่วมกันของบุคคลที่มีเพศเดียวกันนั้น ไม่มีผลต่อการใช้บังคับบทบัญญัติในหมวดการสมรส สำหรับการอยู่กินฉันสามีภรรยาของบุคคลต่างเพศ และไม่เป็นการเปลี่ยนแปลงระเบียบทางสังคมที่มีอยู่เดิมซึ่งมาจากการสมรสของบุคคลเพศตรงข้ามกัน นอกจากนี้ หากมีกฎหมายออกมารองรับแล้ว เสรีภาพในการสมรสของบุคคลที่มีเพศเดียวกันยังจะเป็นพื้นฐานร่วมกับการสมรสของบุคคลต่างเพศเพื่อสร้างสังคมที่มั่นคงอีกด้วย ความจำเป็น ความสามารถ ความเต็มใจ และความปรารถนา

⁵⁴ เสรีประชาธิปไตยที่สูงอมของไต้หวันนำมาสู่การเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพของชนกลุ่มน้อย รวมถึงกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศในไต้หวัน (LGBTQ+) มี TAPCPR หนึ่งในองค์กร NGO ในไต้หวัน ที่เป็นเบื้องหลังการต่อสู้เพื่อการสมรสเท่าเทียมได้ศึกษาวิจัยกฎหมายสมรสเท่าเทียมของ LGBT ต่างประเทศกว่า 3 ปี และได้รับการสนับสนุนจากนักการเมือง ภาคประชาสังคม รวมถึงโซ่ชิงเหวิน อดีตประธานาธิบดีไต้หวันด้วย ขณะเดียวกัน มีการต่อต้านจากสมาชิกสภาบริหารไต้หวัน เฉินมินตัง ซึ่งสังกัดพรรคก๊กมินตัง และการต่อต้านจากองค์กรทางศาสนาคริสต์และศาสนาอื่นๆ เนื่องจากเกรงว่าจะทำลายสถาบันครอบครัวดั้งเดิม ถึงขนาดมีการก่อตั้งองค์กรเครือข่ายศาสนาเพื่อปกป้องครอบครัวแห่งไต้หวัน (Taiwan Religious Alliance to Protect families) เพื่อต่อต้านกฎหมายสมรสเพื่อครอบครัวเพศหลากหลาย อ้างถึงในถอดบทเรียนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสมรสเท่าเทียม LGBT ของ NGO ไต้หวัน ย้อนมองไทย ทำไมยังไม่คืบหน้า, The standard [ออนไลน์], 19 มิถุนายน 2562, เข้าถึงจาก <https://thestandard.co/taiwan-lgbtq-ngo/> เมื่อ 16 สิงหาคม 2567.

ทั้งทางร่างกายและจิตใจ สำหรับการเริ่มต้นสร้างชีวิตคู่ที่ถาวร ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญทั้งต่อกลุ่มคนที่ชอบเพศเดียวกันและกลุ่มคนที่ชอบเพศตรงข้าม ความสำคัญนี้แสดงถึงพัฒนาการด้านสิทธิส่วนบุคคลและการปกป้องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ดังนั้น การอยู่กินกันของบุคคลทั้ง 2 กลุ่ม จึงต้องได้รับความคุ้มครองด้านเสรีภาพในการสมรสอย่างเท่าเทียมกัน ภายใต้บทบัญญัติมาตรา 22 ของรัฐธรรมนูญได้หวั่น⁵⁵ ซึ่งบทบัญญัติในหมวดการสมรสที่ใช้บังคับอยู่นั้น ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์และความหมายของเสรีภาพในการสมรสที่ได้รับการคุ้มครองตามนัยของบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญดังกล่าว ส่วนประเด็นเรื่องความเสมอภาคมาตรา 7 ของรัฐธรรมนูญได้หวั่น ที่บัญญัติว่า “ประชากรได้หวั่น (สาธารณรัฐจีน) ทุกคน ล้วนเสมอภาคกันภายใต้กฎหมาย โดยไม่คำนึงถึงเพศ ศาสนา เชื้อชาติ ชนชั้น หรือพรรคการเมืองที่สังกัด” นั้น เกณฑ์การปฏิบัติที่แตกต่างกัน 5 ประเภท ที่ระบุไว้เป็นเพียงการยกตัวอย่างการเลือกปฏิบัติในประเด็นอื่น เช่น ความพิการหรือรสนิยมทางเพศ เป็นต้น ล้วนอยู่ภายใต้หลักความเสมอภาคตามมาตราดังกล่าวด้วย

(3) รสนิยมทางเพศเป็นลักษณะเฉพาะที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลง โดยปัจจัยที่เอื้อต่อรสนิยมทางเพศอาจเกิดจากองค์ประกอบทางร่างกายและจิตใจ ประสบการณ์การใช้ชีวิตและสภาพแวดล้อมทางสังคมและทางการแพทย์ระบุว่าการรักร่วมเพศไม่ใช่โรคอีกด้วย ในอดีต ได้หวั่นเคยปฏิเสธกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศออกจากประเพณีและจารีตทางสังคม เป็นผลให้กลุ่มคนเหล่านี้ต้องปกปิดตัวตนและทนทุกข์จากการถูกกีดกันหรือการเลือกปฏิบัติทั้งทางพฤตินัยและนิตินัย นอกจากนี้ จากโครงสร้างทางประชากรได้หวั่นกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศยังเป็นชนกลุ่มน้อยที่ถูกแบ่งแยกและโดดเดี่ยวในสังคม และด้วยผลกระทบจากการถูกเหมารวม กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศจึงอยู่ในกลุ่มผู้ที่ขาดอำนาจทางการเมืองมาอย่างยาวนาน จนไม่อาจเปลี่ยนสถานะที่เสียเปรียบทางกฎหมายได้ด้วยกระบวนการทางประชาธิปไตยทั่วไป ดังนั้น การพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการปฏิบัติที่แตกต่างจากรสนิยมทางเพศจึงต้องใช้มาตรฐานการตรวจสอบแบบเคร่งครัด (Strict scrutiny)⁵⁶

(4) บทบัญญัติในหมวดการสมรสไม่ได้วางหลักเกณฑ์เรื่องความสามารถในการให้กำเนิดบุตรเป็นข้อกำหนดสำหรับการสมรสของบุคคลต่างเพศ และไม่ได้กำหนดว่าการสมรสนั้นจะเป็นโมฆะ โมฆียะ หรือมีเหตุแห่งการหย่า หากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่สามารถหรือไม่ประสงค์จะให้กำเนิดบุตรหลังการสมรส

⁵⁵ เสรีภาพในการสมรสไม่ได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะในรัฐธรรมนูญได้หวั่น การพิจารณาเรื่องสิทธิเสรีภาพจึงต้องพิจารณาตามมาตรา 22 ที่บัญญัติว่า “สิทธิและเสรีภาพอื่นใดของประชาชนที่ไม่ได้เป็นภัยต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมหรือสวัสดิภาพของประชาชนพึงได้รับการรับรองตามรัฐธรรมนูญ”

⁵⁶ มาตรฐานการตรวจสอบแบบเคร่งครัด (Strict scrutiny) เป็นมาตรฐานการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายในระดับสูงสุดจาก 3 ระดับ (3 Tiers of scrutiny) โดยกฎหมายจะต้องมีวัตถุประสงค์ที่จำเป็นอย่างยิ่ง (compelling interest) มาตรการที่ใช้จึงต้องจำกัดสิทธิของบุคคลให้น้อยที่สุดด้วย (least restrictive mean) การตรวจสอบระดับนี้มักใช้กับกรณีที่มีความสำคัญอย่างเช่น เชื้อชาติ สีผิว เป็นต้น อ้างถึงใน ปติวรรดา บุญนำมา, “หน้าที่ของรัฐในการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐาน” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2563), น. 93.

ดังนั้น จึงมีความชัดเจนว่าการสืบพันธุ์ไม่ใช่องค์ประกอบสำคัญของการสมรส และแท้จริงแล้วการที่คู่ครองเพศเดียวกันไม่อาจให้กำเนิดบุตรตามธรรมชาติก็ไม่ต่างกับการที่คู่ครองต่างเพศไม่มีความสามารถหรือไม่ประสงค์จะให้กำเนิดบุตร ดังนั้น การไม่อนุญาตให้บุคคลเพศเดียวกันสมรสเพราะไม่สามารถสืบพันธุ์ได้ จึงเป็นการปฏิบัติที่แตกต่างโดยไม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลที่ชัดเจน นอกจากนี้ แม้จะอนุญาตให้บุคคลเพศเดียวกันสมรสโดยได้รับการรับรองทางกฎหมาย ภายใต้รูปแบบและสาระสำคัญตามบทบัญญัติในหมวดการสมรส ก็ไม่ทำให้ระเบียบทางจริยธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับการสมรสของบุคคลต่างเพศถูกระงับหรือถูกลบทิ้ง การที่คู่สมรสเพศเดียวกันเคารพต่อสิทธิและหน้าที่ซึ่งระหว่างการสมรสและหลังจากการสมรสสิ้นสุด ดังนั้น การไม่อนุญาตให้บุคคลเพศเดียวกันสมรสกันด้วยเหตุผลเพื่อปกป้องหลักจริยธรรมขั้นพื้นฐานของการสมรสย่อมเป็นการเลือกปฏิบัติ และไม่อยู่บนพื้นฐานของเหตุผล รวมทั้งขัดต่อเจตนารมณ์และความหมายของสิทธิในความเสมอภาคที่ได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 7 ของรัฐธรรมนูญได้วัน

คดีนี้ศาลรัฐธรรมนูญได้วันได้กำหนดค่าบังคับให้ฝ่ายนิติบัญญัติแก้ไขหรือตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องตามที่ศาลได้ตีความวางหลักไว้ โดยต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายใน 2 ปี นับแต่วันที่ 24 พฤษภาคม 2017 ซึ่งเป็นวันที่ศาลมีคำวินิจฉัยตีความ ส่วนรูปแบบการดำเนินการเพื่อคุ้มครองเสรีภาพในการสมรสของบุคคลเพศเดียวกันอย่างเสมอภาคนั้น ให้เป็นดุลยพินิจของฝ่ายนิติบัญญัติ เช่น การแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในหมวดการสมรส การเพิ่มหมวดพิเศษในบรรพ 4 เรื่องครอบครัว แห่งประมวลกฎหมายแพ่ง การตรากฎหมายพิเศษ หรืออื่น ๆ เป็นต้น ทั้งนี้ หากไม่มีการตราหรือแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องภายในกำหนดระยะเวลา 2 ปี บุคคลเพศเดียวกันที่ประสงค์จะเริ่มต้นชีวิตคู่ด้วยการอยู่กินกันอย่างถาวรเพื่อบรรลุเจตจำนงการดำเนินชีวิตร่วมกัน สามารถดำเนินการตามบทบัญญัติในหมวดการสมรส แห่งประมวลกฎหมายแพ่งโดยจดทะเบียนสมรสต่อหน้าเจ้าหน้าที่ ณ สถานที่จดทะเบียนสมรส และยื่นเอกสารเป็นลายลักษณ์อักษรพร้อมลายมือชื่อพยานอย่างน้อย 2 คน และเมื่อบุคคลเพศเดียวกันได้จดทะเบียนสมรสแล้ว ถือว่าเป็นคู่สมรสตามกฎหมาย มีสิทธิและหน้าที่ตามบทบัญญัติ แห่งประมวลกฎหมายแพ่ง ในเวลาต่อมาได้วันได้ตรารัฐธรรมนูญเพื่อเป็นไปตามคำวินิจฉัยตีความของศาลรัฐธรรมนูญได้วันที่ 748 (Act for Implementation of J.Y. Interpretation No. 748) มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 24 พฤษภาคม ค.ศ. 2019⁵⁷ และเป็นผลให้ได้วันเป็นประเทศแรกในทวีปเอเชียที่มีกฎหมายรับรองให้คนเพศเดียวกันสมรสกันได้⁵⁸

⁵⁷ กลุ่มผู้คัดค้านจากฝ่ายอนุรักษ์นิยมแสดงความไม่พอใจกับผลคำวินิจฉัยตีความนี้ โดยตัวแทนจากกลุ่มแนวร่วมเพื่อความสุขของคุณรุ่นต่อไป (Coalition for the Happiness of Our Next Generation) เห็นว่าการลงมติครั้งนี้เป็น “การเหยียดหยามความคาดหวังของคนได้วันที่ว่า การแต่งงานและครอบครัวคือสิ่งที่เกิดจากชายและหญิงสามีกับภรรยา” นอกจากนี้ ยังมีกระแสต่อต้านจากสังคม ทำให้รัฐบาลได้วันต้องจัดการลงประชามติหลายครั้ง ซึ่งผลการลงประชามติบ่งชี้ว่าคนส่วนใหญ่ปฏิเสธข้อเสนอที่จะกำหนดให้ “การสมรส” ระหว่างคนเพศเดียวกันเป็นสิ่งถูกกฎหมาย โดยชี้ว่า คำนิยามของ “การสมรส” ควรจำกัดไว้สำหรับคู่รักชายหญิง อ้างถึงใน LGBT: สภาได้วันผ่านกฎหมายแต่งงานเพศเดียวกัน (มีต่อหน้าถัดไป)

คำวินิจฉัยตีความของศาลยืนยันว่า บทบัญญัติตามกฎหมายแพ่งที่ให้ความคุ้มครองแก่คู่รักเพศเดียวกันอย่างไม่เพียงพอนั้น เป็นบทบัญญัติที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ ขณะเดียวกัน ศาลก็ให้อิสระในการใช้ดุลพินิจแก่ฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติในการเลือกว่าเสรีภาพในการสมรสควรได้รับความคุ้มครองมากน้อยเพียงใด และให้อิสระว่าการแก้ไขกฎหมายจะทำด้วยวิธีการใด และยืนยันว่าคู่สมรสต่างเพศจะต้องไม่ได้รับผลกระทบจากการอนุญาตให้คู่สมรสเพศเดียวกันสามารถสมรสกันได้⁵⁹

ผลคำตัดสินในคดีนี้ไม่เพียงแต่แสดงถึงบทบาทและทิศทางการวินิจฉัยตีความของศาลรัฐธรรมนูญได้ทันในปัจจุบัน ศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้วินิจฉัยตีความตามความรู้สึกของคนส่วนใหญ่ในสังคม แต่ยึดหลักการสิทธิมนุษยชนและสิทธิตามรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ ผลคำตัดสินยังแสดงให้เห็นว่า ได้หันก้าวหน้ามาไกลจากอิทธิพลของยุคเผด็จการ กลายเป็นประเทศที่มีเสรีภาพอย่างยิ่งประเทศหนึ่งในโลก⁶⁰ ผลคำตัดสินและผลหลังจากแก้กฎหมายสมรสเท่าเทียมชี้ให้เห็นว่า ศาลรัฐธรรมนูญได้ทันในฐานะผู้ทำหน้าที่ปกป้องหลักการตามรัฐธรรมนูญจะต้องมีความรอบคอบในการพิจารณาวินิจฉัยภายใต้เขตอำนาจของตน โดยเฉพาะเมื่อผลคำตัดสินไม่ได้สอดคล้องกับแนวคิดเดิมหรือแนวคิดของคนส่วนใหญ่ในสังคม⁶¹ คำตัดสินทำให้สังคมให้ความสนใจสิทธิของกลุ่มบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศเพิ่มขึ้นทั้งฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายต่อต้าน นอกจากนี้ คำวินิจฉัยตีความดังกล่าวถือเป็นการปูทางไปสู่เสรีภาพทางการเมือง และไม่ถูกมองว่าเป็นการแทรกแซง

(ต่อจากเชิงอรรถที่ 57)

ครั้งแรกในเอเชีย, BBC News ไทย [Online], 17 พฤษภาคม 2562, retrieved from <https://www.bbc.com/thai/international-48307052> เมื่อ 14 สิงหาคม 2567.

⁵⁸ ผลการสำรวจของมหาวิทยาลัยแห่งชาติเจิ้งจื่อของไต้หวันเมื่อเดือนธันวาคม 2562 ระบุว่า ชาวไต้หวันร้อยละ 39.2 สนับสนุนการสมรสของเพศเดียวกัน และคัดค้านร้อยละ 33.5 ขณะที่ผลการสำรวจของเครือข่าย Equal Love Taiwan เมื่อเดือนพฤษภาคม 2563 พบว่า ชาวไต้หวันร้อยละ 92.8 เห็นว่า การสมรสของเพศเดียวกันไม่ส่งผลกระทบต่อตนเอง และร้อยละ 50.1 เห็นว่า ไม่กระทบต่อสังคม ส่วนผลการสำรวจของรัฐบาลไต้หวันเมื่อเดือนพฤษภาคม 2563 พบว่า ชาวไต้หวันร้อยละ 52.5 เห็นว่า คู่สมรสเพศเดียวกันควรมีสถานะที่เทียบเท่ากับคู่สมรสต่างเพศ เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 37.4 เมื่อปี 2561 ซึ่งแนวโน้มดังกล่าวสอดคล้องกับสถานการณ์ในสหรัฐฯ แคนาดา และนิวซีแลนด์ ที่ประชาชนยอมรับการสมรสของเพศเดียวกันมากขึ้นหลังจากออกกฎหมายการสมรสของเพศเดียวกัน อ้างถึงใน กว่าจะเป็นกฎหมายการสมรสของเพศเดียวกัน : หนทางสู่ชัยชนะของ LGBT ในไต้หวัน, The intelligence [ออนไลน์], 30 กันยายน 2564, เข้าถึงจาก <https://intsharing.co/2021/09/30/%E0%B8%81%E0%B8%A7%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%A3/> เมื่อ 16 สิงหาคม 2567.

⁵⁹ Hsiaowei Kuan, *Supra note 52*, pp. 602-603.

⁶⁰ Tzu-Ti Lin, Ming-Sung Kuo and Hui-Wen Chen, "Seventy Years On: The Taiwan Constitutional Court and Judicial Activism in a Changing Constitutional Landscape," *Hong Kong Law Journal* Issue 48 no. 3, 2018, pp. 995-996.

⁶¹ *Ibid*, p. 998.

กระบวนการประชาธิปไตย ในทางกลับกัน การตีความให้สิทธิเช่นนี้ ไม่เพียงแต่ได้รับการยอมรับจากฝ่ายการเมืองเท่านั้น แต่ยังรวมถึงประชาชนด้วย อันทำให้เกิดแรงผลักดันให้เกิดการปฏิรูปกฎหมายและการเมือง⁶²

ขณะเดียวกัน คดีนี้ทำให้เกิดข้อสงสัยอย่างมากเกี่ยวกับบทบาทตามกฎหมายของศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่นในการให้ความสมดุลระหว่างหลักการทางรัฐธรรมนูญกับค่านิยมตามประเพณีหรือศาสนา⁶³ และประเด็นตุลาการภิวัตน์ (Judicial Activism) ที่ศาลตัดสินคดีตามเจตนารมณ์ของกฎหมายเชิงก้าวหน้า โดยคำนึงถึงสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปเพื่อความเป็นธรรมทางสังคม ในประเด็นด้านนโยบายปัญหาทางการเมือง หรือนโยบายด้านเศรษฐกิจ จากการที่ศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่นกำหนดค่าบังคับในคดีนี้ว่าฝ่ายนิติบัญญัติต้องแก้ไขกฎหมายภายใน 2 ปี มิฉะนั้น คู่รักเพศเดียวกันสามารถใช้สิทธิตามประมวลกฎหมายแพ่งได้โดยอัตโนมัตินั้น อาจต้องพิจารณาเกี่ยวกับหลักการแบ่งแยกอำนาจที่มองได้ว่าศาลรัฐธรรมนูญทำหน้าที่ที่เปรียบเสมือนเป็นฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหารเสียเอง เพราะตามหลักการแบ่งแยกอำนาจองค์กรตุลาการมีหน้าที่ชี้ขาดกฎหมาย ไม่อาจเข้าแทรกแซงการตรากฎหมายซึ่งเป็นอำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติได้ และตามหลักนิติรัฐ คำวินิจฉัยของศาลต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น ประกอบกับพัฒนาการของการให้ศาลเข้าไปควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายนั้นเป็นประเด็นที่มีความเห็นขัดแย้งกันอย่างยิ่ง ฝ่ายที่เห็นด้วยกับการให้ศาลเข้าไปควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายมีความเห็นว่า ศาลสามารถทำให้เกิดความมั่นคงต่อหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญได้เพื่อให้ความคุ้มครองต่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ รวมถึงการคุ้มครองเสียงข้างน้อย ขณะที่ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยก็อ้างหลักการแบ่งแยกอำนาจเช่นเดียวกัน โดยเห็นว่า ตามหลักการแบ่งแยกอำนาจห้ามมิให้อำนาจรัฐอำนาจหนึ่งใช้อำนาจเหนืออำนาจรัฐอีกอำนาจหนึ่ง อันตรายที่เกิดจากการให้ศาลเข้ามาควบคุมความชอบด้วยกฎหมาย คือ การให้อำนาจของศาลกลายเป็นการใช้อำนาจในทางการเมือง⁶⁴ จึงมีข้อสังเกตว่าศาลสามารถกำหนดขอบเขตค่าบังคับได้มากน้อยเพียงใด เนื่องจากบทบาทศาลรัฐธรรมนูญมิใช่การตรากฎหมายขึ้นมาใหม่ หากบทบัญญัติของกฎหมายใดมิได้ขัดต่อถ้อยคำตามรัฐธรรมนูญอย่างขัดแจ้งหรือมิได้ขัดต่อหลักการทั่วไปของรัฐธรรมนูญ แต่สังคมประสงค์จะขยายหรือเพิ่มเติมสิทธิอันเป็นการก่อตั้งสิทธิขึ้นใหม่ซึ่งการดำเนินการโดยฝ่ายนิติบัญญัติก็มีความเหมาะสมมากกว่า และหากศาลรัฐธรรมนูญก้าวเข้าไปวินิจฉัยในเรื่องนี้เสียทั้งหมด ก็จะเป็นการเข้าไปทำภารกิจนิติบัญญัติเสียเอง⁶⁵ อย่างไรก็ตาม การกำหนดค่าบังคับของศาลในคดีสมรสเท่าเทียม ค.ศ. 2017 ก็มีข้อดีที่ทำให้ค่าบังคับนั้นมีประสิทธิภาพ ฝ่ายนิติบัญญัติ

⁶² *Ibid*, p. 1021.

⁶³ *Ibid*, p. 1020.

⁶⁴ บรรเจิด สิงคะเนติ, *อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 3*, น. 34.

⁶⁵ ณิชภา ภูมินายก, สิทธิการสมรสของคนเพศเดียวกัน ควรเริ่มต้นจากศาลรัฐธรรมนูญหรือใคร, 2565 [ออนไลน์], เข้าถึงจาก https://occ.th.constitutionalcourt.or.th/article_detail/%E0%B8%AA%E0%B8%B4%E0%B8%97%E0%B8%98%E0%B8%B4%E0%B8%A3 เมื่อ 29 สิงหาคม 2566.

จะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ส่งผลให้คำวินิจฉัยตีความของศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่นไม่เป็นเพียงเสียกระดาษ ซึ่งนอกจากจะให้การรับรองสิทธิที่สมควรได้รับการรับรองคุ้มครองอยู่แล้วของกลุ่มคนผู้มีความหลากหลายทางเพศตามกฎหมายแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่นยังสร้างความตื่นตัวให้สังคมได้หวั่นและสังคมโลกอีกด้วย

คดีสมรสเท่าเทียม ค.ศ. 2017 ของได้หวั่นสามารถเทียบเคียงได้กับคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญไทยที่ 20/2564 เรื่อง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 25 มาตรา 26 และมาตรา 27 วรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม หรือไม่ ซึ่งมีมูลเหตุแห่งคดีใกล้เคียงกันแต่ผลคำวินิจฉัยและเหตุผลประกอบการพิจารณาแทบจะแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ ในคดีนี้ผู้ร้องเห็นว่า การปฏิเสธคำขอจดทะเบียนสมรสด้วยเหตุที่เป็นบุคคลที่มีเพศกำเนิดเหมือนกันไม่สามารถจดทะเบียนสมรสได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 ขัดหรือแย้งต่อสิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญไทยเห็นว่า บทบัญญัติดังกล่าวไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ โดยให้เหตุผลว่า ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีที่แตกต่างกันของแต่ละสังคมย่อมเป็นที่มาของกฎหมายที่แตกต่างกันด้วย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 เป็นบทบัญญัติที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติและจารีตประเพณีที่มีมาช้านาน วัตถุประสงค์ของการสมรส คือ การที่ชายและหญิงอยู่กินกันฉันสามีภริยาเพื่อสร้างสถาบันครอบครัว มีบุตรดำรงเผ่าพันธุ์ และมีการสืบทอดทรัพย์สิน มรดก มีการส่งต่อความผูกพันกันระหว่างพ่อ แม่ พี่ น้อง ลูก ป้า น้า อา ซึ่งการสมรสระหว่างบุคคลผู้มีความหลากหลายทางเพศอาจไม่สามารถสร้างความผูกพันอันละเอียดอ่อนดังกล่าวได้ หลักความเสมอภาคของสิทธิในการจัดตั้งครอบครัวเกี่ยวกับเพศของคู่สมรสสามารถดำเนินการได้โดยบัญญัติกฎหมายเฉพาะขึ้นมาใหม่ เพื่อไม่ให้กระทบกระเทือนถึงกฎหมายหลักที่ได้วางรากฐานความเป็นสถาบันครอบครัวมาตั้งแต่อดีตกาล นอกจากนี้ นัยความหมายของความเสมอภาคระหว่างชายกับหญิงมิใช่การบัญญัติกฎหมายให้ชายเป็นหญิงหรือให้หญิงเป็นชายเพราะเพศนั้นเป็นการแบ่งแยกมาโดยธรรมชาติ (an act of God) ซึ่งเพศที่ถือกำเนิดมานั้นเลือกไม่ได้ หากจะมีข้อยกเว้นบ้างก็ควรจะแยกออกไปคุ้มครองเป็นการเฉพาะ การให้ความเสมอภาคระหว่างชายหญิงจึงมิใช่การให้ถือว่าเหมือนกัน แต่ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสมกับเพศสภาพของบุคคลนั้น ๆ ในกรณีนี้ กฎหมายจะต้องรับรู้และแยกเพศชายและเพศหญิงเป็นหลักไว้ก่อนจึงจะให้ความเสมอภาคได้ นอกจากนี้ การไม่กำหนดเพศในการสมรสอาจมีผู้ที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มของผู้มีความหลากหลายทางเพศมาจดทะเบียนสมรสเพื่อหวังผลประโยชน์ในสวัสดิการต่าง ๆ ของรัฐ หรือประโยชน์จากการลดหย่อนภาษี อันอาจส่งผลต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน สำหรับข้อโต้แย้งของผู้ร้องทั้งสองที่อ้างว่า ไม่ได้รับสิทธิในฐานะคู่สมรส เช่น การให้ความยินยอมในการรักษาพยาบาล การได้รับสวัสดิการของคู่สมรส การได้รับประโยชน์จากกรรมธรรม์ หรือสิทธิการเรียกค่าสินไหมทดแทนจากการละเมิด หรือสิทธิในฐานะทายาทโดยธรรมนั้น เห็นว่า สิทธิดังกล่าวมิได้เกิดจากสถานภาพการสมรสโดยตรง แต่เป็นสิทธิที่เกิดขึ้นตามที่กฎหมายบัญญัติ ปัญหาดังกล่าวจึงสามารถแก้ไขได้โดยบทบัญญัติของกฎหมาย

เฉพาะ ดังเช่นที่มีการยกร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิต พ.ศ. เพื่อให้สิทธิกับบุคคลเพศเดียวกันที่จะใช้ชีวิต
ร่วมกันให้มีสิทธิต่าง ๆ⁶⁶

เห็นได้ชัดว่า การให้เหตุผลในข้อเท็จจริงเดียวกันของศาลรัฐธรรมนูญไทยแทบจะตรงข้าม
กับเหตุผลของศาลรัฐธรรมนูญไต้หวัน แนวทางการใช้และตีความหลักนิติรัฐและหลักความเสมอภาค
ของศาลรัฐธรรมนูญไทยยังคงยึดติดกับการพิจารณาความสอดคล้องระหว่างกฎหมายและศีลธรรมอันดี
มากกว่าพิจารณาความได้สัดส่วนระหว่างสิทธิของบุคคลกับการแทรกแซงของรัฐและไม่ได้สัดส่วน
ของผลทางกฎหมายระหว่างกลุ่มบุคคลแต่ละกลุ่ม รัฐไม่ควรมึมมองการให้สิทธิด้านเพศเฉพาะชายและหญิง
ในการกำหนดนิยามหรือสิทธิ แต่ควรคำนึงถึงเพศวิถีเพื่อให้ประชาชนทุกคนได้รับความเป็นธรรมในสิทธิต่าง ๆ
ที่ควรได้รับ⁶⁷ อาจกล่าวได้ว่า ศาลไทยให้ความสำคัญกับความรู้สึกของคนในสังคมมากกว่าหลักความเสมอภาค
ทั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและกฎหมายระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเป็นภาคี

บทสรุป

ไต้หวันได้รับอิทธิพลความคิดด้านการเมืองการปกครองจาก ดร.ซุน ยัตเซ็น ซึ่งถือเป็นแนวคิด
ที่ก้าวหน้าอย่างมาก ส่วนหลักความเสมอภาคโดยเฉพาะเรื่องความเสมอภาคระหว่างเพศนั้น ไต้หวันมีบทบัญญัติ
ที่สอดคล้องทัดเทียมกับนานาชาติ ศาลรัฐธรรมนูญไต้หวันได้นำบทบัญญัติต่าง ๆ ดังกล่าวมาใช้วินิจฉัย
ตีความข้อเท็จจริง การตีความหลักความเสมอภาคของศาลรัฐธรรมนูญเป็นแรงขับเคลื่อนที่ทำให้ไต้หวัน
เป็นประเทศแรกในทวีปเอเชียที่อนุญาตให้บุคคลเพศเดียวกันสมรสกันได้ ส่งผลโดยตรงต่อการแก้กฎหมาย
ภายในที่รับรองสิทธิของกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ขณะที่ประเด็นความเสมอภาคระหว่างชายและหญิง
เกี่ยวกับสมาคมนับถือบรรพบุรุษนั้น ในคดีปี ค.ศ. 2015 ศาลรัฐธรรมนูญไต้หวันวินิจฉัยตีความว่า มาตรา 4
วรรคหนึ่ง ประโยคแรก แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยสมาคมนับถือบรรพบุรุษ ค.ศ. 2007 ที่กำหนดว่า “สำหรับ
สมาคมนับถือบรรพบุรุษที่จัดตั้งขึ้นก่อนการประกาศใช้รัฐบัญญัติฉบับนี้ คุณสมบัติของผู้สืบทอดสมาคม
ให้เป็นไปตามข้อบังคับของสมาคม” ไม่ขัดต่อหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญ และในคดีปี ค.ศ. 2023
ซึ่งเป็นบทบัญญัติวรรคเดียวกันแต่คนละประโยคกับคดีก่อน ศาลไม่ได้กลับหลัก หากแต่เป็นการวินิจฉัย
ตีความเฉพาะบทบัญญัติที่พิพาท โดยวินิจฉัยว่า รัฐบัญญัติว่าด้วยสมาคมนับถือบรรพบุรุษ ค.ศ. 2007
มาตรา 4 วรรคหนึ่ง ประโยคที่สอง ที่กำหนดว่า “สำหรับสมาคมนับถือบรรพบุรุษที่ไม่มีข้อบังคับสมาคม
ผู้สืบทอดสมาคมจะต้องเป็นผู้สืบสันดานเพศชายของครอบครัว ทั้งนี้ รวมถึงบุตรบุญธรรมเพศชายด้วย”
และมาตรา 4 วรรคสอง ที่กำหนดว่า “ผู้สืบทอดสมาคมที่ไม่มีผู้สืบสันดานเพศชายอาจกำหนดให้สมาชิก

⁶⁶ คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 วันที่ 17 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2564 [ออนไลน์], เข้าถึงจาก
https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/download/article/article_20211221153745.pdf เมื่อ 29 สิงหาคม
2566.

⁶⁷ สุประวีณ์ อาสนศักดิ์, กลไกกฎหมายไปสู่สมรสเท่าเทียม : ถอดบทเรียนจากคำวินิจฉัยรัฐธรรมนูญ
ต่างประเทศ, 2565 [ออนไลน์], เข้าถึงจาก <https://pridi.or.th/th/content/2022/05/1084> เมื่อ 29 สิงหาคม 2566.

เพศหญิงในครอบครัวที่ไม่เคยสมรสเป็นผู้สืบทอดสมาคม สามีของสมาชิกเพศหญิงในครอบครัวซึ่งแต่งงานแบบฝ่ายชายเข้ามาอยู่ในครอบครัวฝ่ายหญิง หรือบุตรชายที่ใช้นามสกุลมารดา (รวมถึงบุตรชายบุญธรรมหรือบุตรที่ไม่มีบิดาโดยชอบด้วยกฎหมาย) อาจเป็นผู้สืบทอดสมาคมได้เช่นกัน” ขัดต่อหลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ ต้องติดตามต่อไปว่า คำบังคับของศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่นในคดีนี้จะส่งผลต่อการแก้ไขกฎหมายได้หวั่นอย่างไร ซึ่งหากพิจารณาเทียบเคียงกับคดีสมรสเท่าเทียม ค.ศ. 2017 ฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติก็คงพิจารณาตามคำวินิจฉัยตีความของศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่นในคดีปี ค.ศ. 2023 เช่นกัน จะเห็นได้ว่าศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่นมีบทบาทอย่างมากต่อการคุ้มครองรับรองหลักความเสมอภาคระหว่างเพศ แม้กระทั่งอาจทำหน้าที่คุ้มครองและรับรองเกินกว่าอำนาจของฝ่ายตุลาการด้วย

บรรณานุกรม

คำพิพากษา/คำสั่ง/ความเห็นทางกฎหมาย

คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 20/2564 วันที่ 17 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2564 [ออนไลน์], เข้าถึงจาก https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/download/article/article_20211221153745.pdf เมื่อ 29 สิงหาคม 2566.

Hsiao-Wei KUAN, 'Interpretation No.728 Qualifications for Successors of Ancestor Worship Guilds Case' (Constitutional Court R.O.C. (Taiwan), 20 March 2015) [Online], retrieved from <https://cons.judicial.gov.tw/en/docdata.aspx?fid=100&id=310909> เมื่อ 10 มิถุนายน 2566.

The Department of Clerks for the Constitutional Court, 'Press Release on the Same-Sex Marriage Case' (Constitutional Court R.O.C. (Taiwan), 24 May 2017) [Online], retrieved from <https://cons.judicial.gov.tw/en/docdata.aspx?fid=2175&id=339895> เมื่อ 10 มิถุนายน 2566.

The Department of Clerks for the Constitutional Court, 'Summary of TCC Judgment 112-Hsien-Pan-1 (2023)' (Constitutional Court R.O.C. (Taiwan), 11 May 2023 [Online], retrieved from <https://cons.judicial.gov.tw/en/docdata.aspx?fid=5535&id=348639> เมื่อ 10 มิถุนายน 2566.

บทบัญญัติแห่งกฎหมาย

รัฐธรรมนูญไต้หวัน (Constitution of The Republic of China (Taiwan)).

บทบัญญัติเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 2005 (The Additional Articles of The Constitution, 2005).

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน Universal Declaration of Human Rights.

รัฐบัญญัติวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 2019 (Constitutional Court Procedure Act, 2019).

รัฐบัญญัติว่าด้วยสมาคมบ่อบรรพบุรุษ ค.ศ. 2007 (Act for Ancestor Worship Guild, 2007).

รัฐบัญญัติองค์กรศาลปกครอง ค.ศ. 2020 (Judicial Yuan Organization Act, 2020).

อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (CEDAW).

เว็บไซต์

กว่าจะเป็นกฎหมายการสมรสของเพศเดียวกัน : หนทางสู่ชัยชนะของ LGBT ในไต้หวัน, The intelligence [ออนไลน์], 30 กันยายน 2564, เข้าถึงจาก <https://intsharing.co/2021/09/30/%E0%B8%81%E0%B8%A7%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%A3/> เมื่อ 16 สิงหาคม 2567.

ชญาพัฒน์ อัมพะวัตต์, คำนิยาม ของ คำว่า “ความเสมอภาค (Equality)” ผ่านมุมมองของกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ, 2563 [ออนไลน์], เข้าถึงจาก <https://www.senate.go.th/assets/portals/93/fileups/253/files/Analysis/63/963.pdf> เมื่อ 30 สิงหาคม 2566.

ณิชภา ภูมินายก, สิทธิการสมรสของคนเพศเดียวกัน ควรเริ่มต้นจากศาลรัฐธรรมนูญหรือใคร, 2565 [ออนไลน์], เข้าถึงจาก https://occ_th.constitutionalcourt.or.th/article_detail/%E0%B8%AA%E0%B8%B4%E0%B8%97%E0%B8%98%E0%B8%B4%E0%B8%A3 เมื่อ 29 สิงหาคม 2566.

ถอดบทเรียนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสมรสเท่าเทียม LGBT ของ NGO ไต้หวัน ย้อนมองไทย ทำไมยังไม่คืบหน้า, The standard [ออนไลน์], 19 มิถุนายน 2562 เข้าถึงจาก <https://thestandard.co/taiwan-lgbtq-ngo/> เมื่อ 16 สิงหาคม 2567.

มาลี พุกษ์พงศาวิไล, ความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย และความเสมอภาคระหว่างเพศ, 2566 [ออนไลน์], เข้าถึงจาก <https://pridi.or.th/th/content/2023/06/1559> เมื่อ 29 สิงหาคม 2566.

สุประวีณ์ อาสนศักดิ์, กลไกกฎหมายไปสู่สมรสเท่าเทียม : ถอดบทเรียนจากคำวินิจฉัยรัฐธรรมนูญต่างประเทศ, 2565 [ออนไลน์], เข้าถึงจาก <https://pridi.or.th/th/content/2022/05/1084> เมื่อ 29 สิงหาคม 2566.

อภิวัฒน์ สุตสาว, “หลักความเสมอภาคภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย,” วารสารจตุนิติ 2554, [ออนไลน์], เข้าถึงจาก <https://www.senate.go.th/ebook/flipbook/3696/1/93#> เมื่อ 30 สิงหาคม 2566.

อัญชัน ทรงพุทธิ, ความเป็นมาของวันชาติสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน), (Radio Taiwan International, 10 ตุลาคม 2563) [ออนไลน์], เข้าถึงจาก <https://th.rti.org.tw/news/view/id/2003272> เมื่อ 31 ตุลาคม 2566.

Eliminating Gender Inequality in Taiwan, 2566 [Online], retrieved from <https://borgenproject.org/eliminating-gender-inequality-in-taiwan/> เมื่อ 17 สิงหาคม 2567.

Gender Insights in Taiwan Customs and Culture, [Online], retrieved from https://www.globalgender.org/global/status_page/index/3#:~:text=Gender%20discrimination%20always%20confines%20Taiwan,they%20deserve%20have%20progressed%20significantly. เมื่อ 17 สิงหาคม 2567.

LGBT : สภาได้หันผ่านกฎหมายแต่งงานเพศเดียวกันครั้งแรกในเอเชีย, BBC News ไทย [Online], 17 พฤษภาคม 2562, retrieved from <https://www.bbc.com/thai/international-48307052> เมื่อ 14 สิงหาคม 2567.

NCSO About Us, [Online], retrieved from <https://ncsd.ndc.gov.tw/Fore/en/Taiwansd#U> เมื่อ 29 สิงหาคม 2566.

The 17 Goals, [Online], retrieved from <https://sdgs.un.org/goals> เมื่อ 29 สิงหาคม 2566.

The Taiwan Constitutional Court in a New Era, 2021 [Online], retrieved from <https://www.judicial.gov.tw/en/cp-2083-358640-47e30-2.html> เมื่อ 30 สิงหาคม 2566.

Wealth and Power : CHAPTER 6 A Sheet of Loose Sand: Sun Yat-sen 1866-1925, [Online], retrieved from <https://sites.asiasociety.org/chinawealthpower/chapters/sun-yat-sen/> เมื่อ 7 กันยายน 2566.

Hsu Tzong-li, How does the Judicial Activism of Taiwan's Constitutional Court shape the Liberal Democratic Constitutional Order in Taiwan, [Online], retrieved from <https://cons.judicial.gov.tw/download/download.aspx?id=387188> เมื่อ 17 สิงหาคม 2567.

หนังสือ/วิทยานิพนธ์

ขุน ยัตเซ็น, ลัทธิไตรประชาและรัฐธรรมนูญ 5 อำนาจ (ปรีดี เกษมทรัพย์ ผู้แปล, ไทยวัฒนาพานิช 2530).

บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักกฎหมายมหาชน หลักนิติธรรม/นิติรัฐ ในฐานะ “เกณฑ์” จำกัดอำนาจรัฐ, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2564).

บรรเจิด สิงคะเนติ, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2563).

บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพฯ : วิญญูชน, 2562).

ปติวรีดา บุญนำมา, “หน้าที่ของรัฐในการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐาน” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2563).

Chang-fa Lo, Chapter 32 When Women's Human Rights Encounter Tradition in Taiwan, in Jerome A. Cohen, William P. Alford and Chang-fa Lo (Eds) Taiwan and International Human Rights : A Story of Transformation (Springer Nature Singapore Pte Ltd. 2019).

Hsiaowei Kuan, Chapter 33 LGBT Rights in Taiwan—The Interaction Between Movements and the Law, in Jerome A. Cohen, William P. Alford and Chang-fa Lo (Eds) *Taiwan and International Human Rights : A Story of Transformation* (Springer Nature Singapore Pte Ltd. 2019).

Hwang Jau-Yuan, “Judge-Made Constitutionalism in Democratizing Taiwan - The Role of the Council of Grand Justices and Protection of Individual Rights” in Japan Association for Studies of Constitutional Law, Akira Osuka (ed) *Perspective of Constitutionalism in Asia* (Shinzansha International 2003).

John Lawrence Hill, *The Prophet of Modern Constitutional Liberalism : John Stuart Mill and the Supreme Court*, (Cambridge University Press, 2020).

Tzu-Ti Lin, Ming-Sung Kuo and Hui-Wen Chen, “Seventy Years On : The Taiwan Constitutional Court and Judicial Activism in a Changing Constitutional Landscape,” *Hong Kong Law Journal* Issue 48 no. 3, 2018.

Wen-Chen Chang, “Courts and Judicial reform in Taiwan : gradual transformations towards the guardian of constitutionalism and rule of law” in Jiunn-Rong Yeh and Wen-Chen Chang (eds) *Asian Courts in Context*, (Cambridge University Press, 2015).